

Nuchter bekeken

Onderzoek naar drugsgebruik onder jeugd in de gemeente Lopik

Dr. Eric Bervoets
m.m.v. Halima Turan en Raisa Kumaga

juli 2015

In opdracht van:

Gemeente Lopik

Met dank aan dr.mr. A.Ph. Van Wijk voor zijn wetenschappelijke review van een eerdere versie

Eric Bervoets

Met medewerking van Halima Turan en Raisa Kumaga

Nuchter bekeken

Onderzoek naar drugsgebruik onder jeugd in de gemeente Lopik

© juli 2015 Bureau Bervoets, alle rechten voorbehouden

INHOUDSOPGAVE

Bestuurlijke samenvatting	3
1. Inleiding: nuchter bekeken	6
1.1 Aanleiding onderzoek	6
1.2 Onderzoeksvragen	6
1.3 Onderzoeksopzet en verantwoording	7
1.3.1 Oorspronkelijk plan en wijzigingen	8
1.3.2 Observaties en straatgesprekken	9
1.3.3 Diepte-interviews	9
1.3.4 Analyse registraties	9
1.3.6 Documenten en (aanvullende) open bronnen	9
1.4 Beperking onderzoek	10
1.5 Wat volgt	10
2. Drugsgebruik in de gemeente: de aard	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Drugsgebruik onder de jeugd: gebruiksprofiel	11
2.3 Drugsgebruik onder de jeugd: gebruikersprofiel	17
2.3.1 Algemeen profiel	17
2.3.2 Specifiek: categorieën	17
2.4 Deelconclusie: dominante patronen en profielen	19
3. Drugsgebruik: indicaties voor de omvang	21
3.1 Inleiding	21
3.2 Landelijke trends in drugsgebruik samengevat	21
3.3 Dark number	22
3.4 Wat zeggen beschikbare cijfers?	22
3.5 Deelconclusie	27
4. Conclusies en aanbevelingen	29
4.1 Inleiding	29
4.2 Conclusies onderzoeksvragen over aard en omvang	29
4.3 Advies en aanbevelingen (onderzoeksvraag 3)	30
Literatuur	33
Bijlagen	34

Bestuurlijke samenvatting

De gemeente Lopik heeft Bureau Bervoets gevraagd om een (verkennd) kwalitatief onderzoek naar het drugsgebruik onder jongeren in de gemeente. Er was behoefte aan een kortlopend onderzoek met praktijkgerichte aanbevelingen. In dit onderzoek gingen we na wat bekend is over de aard van het drugsgebruik onder jongeren en jongvolwassenen en we trachtten een gefundeerde indicatie te geven van de relatieve schaal (omvang) van het drugsgebruik. In het onderzoek zijn de volgende vragen gehanteerd:

1. is er in de gemeente Lopik een probleem met drugsgebruik? Zo ja: wat zijn dan de aard van dat probleem en de eventuele oorzaken ervan?
2. Is het mogelijk om op basis van registraties van politie, GGD (naast de gezondheidsenquête ook de uitrukregistraties ambulances m.b.t. drugsgerelateerde incidenten c.q. meldingen), maatschappelijk werk en (verslavings)zorg, alsmede op basis van interviews een gefundeerde schatting te maken van de relatieve omvang van het probleem? Zo nee, waarom niet en zo ja: wat is dan de ingeschatte omvang van het probleem?
3. Welke concrete aanknopingspunten bieden de antwoorden op de vorige twee vragen voor het (preventieve) beleid van de gemeente en haar netwerk/ketenpartners?

De vragen werden onderzocht met een combinatie van diepte-interviews, straatobservaties (inclusief straatinterviews), secundaire analyse van beschikbaar cijfermateriaal en de analyse van documenten en open bronnen (o.a. mediaberichten). Tijdens het onderzoek werd de opzet aangepast (extra interviews, observaties), omdat de oorspronkelijke opzet vanwege de terughoudendheid van sommige respondenten niet werkbaar bleek.

Aard drugsgebruik: profielen van gebruik en gebruikers

Er is in Lopik sprake van drugsgebruik. Dat wordt door vrijwel niemand van de geïnterviewden ontkend. Bovendien wijzen ook andere bronnen op het probleem, waaronder eerdere incidenten die deels zijn opgetekend in mediaberichten en het rioolwateronderzoek¹ dat recent door een extern bureau werd verricht. Bij sommige jongeren en jongvolwassenen is volgens de geïnterviewden en gegevens van de verslavingszorg sprake van ernstig drugsgebruik. Wat opvalt:

- er wordt volgens de interviews vooral *cannabis gebruikt – wiet en heel soms hasj- en in mindere mate (vooral in het weekend) pillen (xtc) en cocaïne*. Rest de vraag hoe het komt dat in het rioolwateronderzoek wijst op een bovenmatig gebruik van amfetamine (speed) en dat *speed nauwelijks* wordt genoemd in de gesprekken. Daarvoor werd in hoofdstuk 2 een aantal mogelijke verklaringen genoemd, waaronder de meest waarschijnlijke: *dat xtc en amfetamine volgens de verslavingszorg en eerdere onderzoeken door jeugd vaak met elkaar worden verward*. Daarnaast rust er volgens deze bronnen een taboe op het gebruik van amfetamine vanwege het extreem verslavende karakter van deze drug.
- De *lokale verklaringen* voor het drugsgebruik zijn terug te voeren op gelegenheid: diverse soorten drugs zijn goed en laagdrempelig verkrijgbaar, er zijn genoeg plekken om de drugs buiten het zicht van familie, dorpsgenoten of politie (ook buiten de gemeente, op school of festivals) te gebruiken en bij een deel van de jeugd en jongvolwassenen (getypeerd als *Lokalo's, Drerries, Starters en Diehards*) concentreren

---

¹ KWR Watercycle, Research Institute (2015). *Rioolwateranalyse verdovende middelen, RWZI gemeente Lopik*.

zich – soms heel lokale – risicofactoren die bij gemakkelijke beschikbaarheid van drugs (kunnen) aanzetten tot gebruik. Denk bij specifiek lokale risicofactoren onder meer aan: gebrekkig ouderlijk toezicht, (ernstige) sociale of psychische nood, lokale jeugdnetwerken en subculturen waarin drugs de norm is, (zelf)isolatie en schaamte van sommige jongeren indien sprake is van werkloosheid. Zij zijn zich goed bewust van de lokale norm: een uitkering is een schande.

Omvang drugsgebruik

De vraag is of Lopik vergeleken met andere gemeenten opvalt vanwege het drugsgebruik. Helaas zijn er vanwege onderrapportage² geen cijfermatige gegevens om een gefundeerde schatting te kunnen maken van het precieze aantal (of percentage) drugs gebruikende jeugd en jongvolwassenen in Lopik. Beter is het om te proberen aan de hand van beschikbaar gesteld cijfermateriaal het beeld te objectiveren. Alleen de rioolwateranalyse en het relatieve aantal meldingen bij de verslavingszorg maken dat het drugsgebruik in Lopik opvalt vergeleken met andere gemeenten (hoofdstuk 3 rapportage). Op basis van de meldingen bij de verslavingszorg kan worden opgemaakt dat – verhoudingsgewijs – iets meer meldingen betrekking hebben op Lopik. Verder valt op:

- Lopik is net als andere plattelandsgemeenten ondervertegenwoordigd in de politiestatistieken. Er is verhoudingsgewijs minder politie dan in de (grote) steden en met name in deze gemeente valt op dat burgers niet snel bereid zijn om bij te politie te melden of te verklaren zodat de opsporing wordt bemoeilijkt.
- Hoewel interviews wijzen op soms ernstig cannabisgebruik, blijkt het percentage jonge cannabisgebruikers (tussen 13-17 jaar) gedaald ten opzichte van 2008. Lopik volgt daarmee een landelijke trend voor die leeftijdscategorie. De daling en de lage percentages in Lopik kunnen niet geheel en al worden uitgelegd als het resultaat van sociaal-wenselijke beantwoording.³
- dat Lopik op grond van de aan ons verstrekte gegevens niet opvalt voor wat betreft drugserelateerde ambulanceritten in het verzorgingsgebied van de RAVU.

Advies

Gelegenheid is de voornaamste verklaring voor het drugsgebruik: een laagdrempelig aanbod werkt de vraag in de hand. Er wordt in Lopik gebruikt, omdat het kan. De meeste gangbare drugs zijn goed verkrijgbaar, er is genoeg mogelijkheid om de drugs heimelijk te verkopen of te gebruiken en er is een categorie jeugd en jongvolwassenen waar risicofactoren (eerder genoemd) geconcentreerd zijn. In de kern is het nodig om de lokale drugsmarkt te verstoren en uit balans te brengen. De hierna volgende aanbevelingen passen bij dit kernadvies:

1. Onder leiding van de gemeente stellen eerstelijns werkers⁴ een lijst op met de meest kwetsbare gezinnen en jongeren/jongvolwassenen waar drugsgebruik plaatsvindt (rekening houdend met de privacywetgeving en convenanten). Zij doen dat op basis van de in dit onderzoek benoemde risicogroepen, wat bekend is uit persoonsdossiers en hun

---

² Uitgelegd in hoofdstuk 2 rapportage.

³ Wel moet hier opgemerkt dat het vanwege de kleine aantallen respondenten in de zelfrapportage door de GGD vaak niet mogelijk is om aan te geven of er sprake is van wezenlijke (significante) verschillen.

⁴ Denk aan o.a. politiemensen, maatschappelijk werk, jongerenwerk, eerstelijns verslavingszorg, geneeskundigen.

eigen professionele lokale gebiedskennis. Die gezinnen en individuen ontvangen een **huisbezoek**, uitgaande van de gemeentelijke zorgtaak.

2. De huisbezoeken leveren – zo weten we ook van ervaringen elders in het land – een schat aan **nieuwe informatie** op. Het beeld van de risicogroepen wordt scherper, waardoor de aanpak nog gericht kan. Ook een gebrek aan medewerking is daarbij nuttige informatie. De huisbezoeken moeten niet alleen extra informatie opleveren over risicogroepen. De informatie moet ook worden benut voor een gezinsgericht of persoonsgericht plan van aanpak (c.q. behandelplan). Daarbij moet worden bedacht dat een systeemaanpak (gezinsaanpak) vaak effectiever is voor een gedragsverandering (= stoppen met middelen) dan enkel een persoonsgerichte interventie/programma⁵.
3. De gemeente zet (meer) **eerstelijns verslavingszorg** in. Die krijgt als opdracht om risicojongeren en hun familieleden (ouders, eventueel broers en zussen) en ook de jongvolwassen risicogroep samen met de **jongerenwerker** (die reeds veel drugsexpertise heeft) te wijzen op de gevaren van drugsgebruik voor gezondheid en welzijn. Zij doen dat door (mee te gaan met de) gerichte huisbezoeken en daarna het contact te onderhouden t.b.v. een aanmelding voor een programma. Algehele voorlichtingsavonden zijn heel nuttig, maar minder effectief bij een gedragsverandering, omdat daar vaak ook personen aan deelnemen voor wie de voorlichting minder noodzakelijk is.
4. Als **algehele voorlichtingsbijeenkomsten** worden ingezet dan niet alleen voor ouders en jeugd (liefst nog in groep 8), maar ook gericht op de eerstelijns werkers – o.a. maatschappelijk werk, politie, welzijnswerkers. Die krijgen van de verslavingszorg een bijeenkomst waarin hun **kennis over drugsgebruik** wordt geactualiseerd zodat zij bij hun cliënten en doelgroep goed kunnen doorvragen bij vermoedens van drugsgebruik. Het doel is gebruikers eventueel door te leiden naar de verslavingszorg
5. De politie en de gemeente maken samen met het OM (lokale driehoek) werk van de **meldingsbereidheid** onder de lokale bevolking. Er wordt eventueel samen en in overleg met de reeds bestaande buurtpreventie Nachtwacht gewerkt met Meld Misdaad Anoniem. Daarmee kan de (gevoelsmatige) pakkans onder dealers toenemen en wordt de opsporing vergemakkelijkt.
6. Ten slotte wordt vanuit de lokale driehoek ingezet op gericht **toezicht en handhaving** op personen en locaties (drugsgelateerde hotspots), mede als gevolg van informatie uit de (toegenomen) meldingen. Het gerichte toezicht levert weer nieuwe informatie op die later eventueel kan leiden tot interventie (op het terrein van hulpverlening, maar ook opsporing).
7. De gemeente en de (doelgroep)jongeren spreken samen een **tweesporenbeleid** af: respect en duidelijkheid. Zij halen hun contacten aan (o.a. door wederzijdse bezoeken, nieuwe afspraken te maken en – voor zover aan de orde, ook oude - afspraken na te komen). Maar er wordt in het contact ook haarscherp dat er grenzen zijn aan wat kan en mag in Lopik. Er wordt samen met de jongerenwerker bekeken wat de mogelijkheid is om gemotiveerde jonge ex-gebruikers uit de gemeente in te zetten bij de gerichte voorlichting en aanspreken van jeugd op straat met name op drugs.

---

⁵ Zie Brons e.a. (2008). Het Kennisfundament Risicojeugd. Den Haag: WODC.

1. Inleiding: nuchter bekeken

1.1 Aanleiding onderzoek

De gemeente Lopik heeft gevraagd om een (verkennd) kwalitatief onderzoek naar het drugsgebruik onder jongeren in de gemeente Lopik. Ze maakt zich zorgen om de gezondheid en het welzijn van de jeugd en jongvolwassenen.⁶ In het recente verleden waren er volgens sommige professionals en inwoners signalen die wezen op middelengebruik – drugs, maar ook overmatig alcoholgebruik⁷ - en waren er politieke wensen om de problematiek aan te pakken, met onder andere een preventieprogramma (*Nuchter Verstand*) dat tevens in Utrecht-West⁸ werd toegepast. Maar voor wordt gedacht aan welke maatregelen, programma's en welk beleid nodig zijn, zal volgens de gemeente – zo is ook verwoord in het huidige collegeprogramma - eerst moeten worden nagegaan of er ook echt een probleem is en hoe zich dat manifesteert. Dat is de kernvraag van dit onderzoeksverslag. Er was behoefte aan een kortlopend onderzoek met praktijkgerichte aanbevelingen.

1.2 Onderzoeksvragen

Op basis van de hiervoor genoemde probleemschets en onderzoeksdoelstelling hanteren we de volgende vragen⁹:

1. Is er in de gemeente Lopik een probleem met drugsgebruik? Zo ja: wat zijn dan de aard van dat probleem en de eventuele oorzaken ervan?
2. Is het mogelijk om op basis van registraties van politie, GGD (naast de gezondheidsenquête ook de uitrukregistraties ambulances m.b.t. drugsgelateerde incidenten c.q. meldingen), maatschappelijk werk en (verslavings)zorg, alsmede op basis van interviews een gefundeerde schatting te maken van de relatieve omvang van het probleem? Zo nee, waarom niet en zo ja: wat is dan de ingeschatte omvang van het probleem?
3. Welke concrete aanknopingspunten bieden de antwoorden op de vorige twee vragen voor het (preventieve) beleid van de gemeente en haar netwerk/ketenpartners?

Toelichting op de onderzoeksvragen

Drugsgebruik vatten wij op als het gebruik van verdovende middelen die bij de Opiumwet in Nederland verboden zijn en waarvan medisch-wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat ze niet bevorderlijk zijn voor de gezondheid (onderzoeksvraag 1). We richten ons zowel op

---

⁶ Van de inwoners hoort 27 procent op 1 januari 2014 bij de leeftijdscategorie 0-19 jaar en 11 procent bij de categorie 20-29 jaar. In Nederland is op dat moment 23 procent van de inwoners tussen 0-19 jaar en 12 procent hoort bij de categorie 20-29 jaar. Het lijkt erop dat in Lopik het aandeel kinderen en tieners in de bevolking wat groter is dan landelijk.

⁷ Gemeente Lopik (2014), *Lokaal gezondheidsbeleid*; Lokale resultaten gezondheidsmonitor volwassenen 2012; Preventie- en handhavingsplan 2014 t/m 2017 gemeente Lopik.

⁸ www.nuchter-verstand.nl, geraadpleegd op 15 oktober 2014. Het preventieprogramma Nuchter Verstand is een meerjaren aanpak tot 2019 en richt zich op het tegengaan en voorkomen van alcohol- en drugsgebruik in de leeftijd van 10 tot 18 jaar. De gemeenten de Stichtse Vecht, De Ronde Venen, Woerden, Montfoort en Oudewater werken sinds 2011 met elkaar samen in het programma Nuchter Verstand en hebben ervaring opgedaan met preventieve acties.

⁹ Deze onderzoeksvragen werden d.d. 15 oktober 2014 ter controle voorgelegd aan de opdrachtgever.

de zogeheten hard- als softdrugs, inbegrepen vormen van synthetische drugs. Wij zijn ook op zoek naar oorzaken (inclusief motivaties voor het gebruik), omdat dit tevens aanknopingspunten kan bieden voor beleid en probleemaanpak.

We spitsen het onderzoek vooral toe op drugsgebruik en daarmee op de vraagkant van de drugsmarkt. Dit is geen onderzoek naar drugsoverlast of naar dealers en hun netwerken en werkwijzen, hoewel vraag en aanbod op drugsmarkten uiteraard wel met elkaar samenhangen. Daarom hebben we over die thema's ook aanvullende vragen gesteld in het veldwerk. Juist vanwege vaak de (deels) onzichtbaarheid van het drugsgebruik, zal het wellicht ook met dit onderzoek niet mogelijk zijn om de (relatieve) omvang heel nauwkeurig in kaart te brengen (onderzoeksvraag 2). Het onderzoek dient een gefundeerd advies op te leveren voor verdere politiek-bestuurlijk besluitvorming en het verder aanpakken van de (eventuele) problematiek (onderzoeksvraag 3).

1.3 Onderzoeksopzet en verantwoording

In deze paragraaf wordt aangegeven hoe is getracht de onderzoeksvragen te beantwoorden. Er is een aantal afwijkingen ten opzichte van de oorspronkelijke opzet.

1.3.1 Oorspronkelijk plan en wijzigingen

Het oorspronkelijke plan was om de aard van de problematiek, vooral het drugsgebruik, in kaart te brengen aan de hand van enkele diepte-interviews met vijf jongeren en een groepsinterview met betrokken moeders. Een vragenlijstonderzoek (enquête) zou volgens zowel de gemeente als ons weinig opleveren. Het drugsgebruik is een gevoelig thema en zou – zo was de verwachting – een hoge *non-respons* in de hand werken. Verder zouden cijfermatige (kwantitatieve) onderzoeksgegevens over de problematiek worden opgevraagd bij de politie, de GGD (onder andere uitrukgegevens en de gezondheidsenquête) relevante hulpverleners. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het maatschappelijk werk. Bovendien zou de gemeente een zogeheten rioolanalyse laten verrichten waarvan de uitkomsten ook in dit onderzoek konden worden gebruikt om een gefundeerde schatting te maken van de omvang van het drugsgebruik. We zouden geen professionals interviewen, omdat hun perspectief op het drugsgebruik volgens de gemeente reeds bekend zou zijn.

In de praktijk bleken kwantitatieve gegevens om een gefundeerde schatting te maken van de relatieve omvang niet zondermeer voorradig. Niet altijd en overal worden gegevens over een bepaalde maatschappelijke problematiek systematisch gemonitord en dan zijn alle gegevens – hoe beperkt ook – welkom. Uiteindelijk werden gegevens benut van de politie, het rioolwateronderzoek, de verslavingszorg Victas en de GGD. In eerste instantie werd de GGD en de RAVU (ambulancevervoer) ook verzocht om gegevens aan te leveren over drugsgerelateerde ambulanceritten. Die gegevens bleken niet (zondermeer) te leveren, omdat ze alleen gedurende korte periode worden gegenereerd voor bepaalde (project)doeleinden. Dit type gegevens werd vanuit een andere vraagstelling wel verzameld in het kader van het project Nuchter Verstand en die gegevens hebben wij ontvangen van de GGD.

Werven respondenten: lastiger dan gedacht

De voornaamste afwijking ten opzichte van de oorspronkelijke opzet betrof het deelonderzoek naar de aard van het drugsgebruik. Om respondenten te werven zouden we een zogeheten sneeuwbalmethodiek toepassen: na het interview vragen of de gesprekspartner ons kan helpen aan nieuwe respondenten, bij voorkeur uit het sociale netwerk van de gesprekspartner. Die

methode werkte maar beperkt. Geregeld gaven mensen aan dat ze – vaak bij nader inzien – niet wilden, konden of durfden praten. Soms werd de telefoon niet opgenomen. Als er eenmaal toch afspraken werden gemaakt, bleken respondenten geregeld op het laatste moment af te zeggen en van gedachten veranderd. Redenen daarvoor: angst voor hun eigen familielid dat drugs gebruikt of verhandelt, teruggefloten door iemand in de nabije omgeving, bang er in het dorp last van de krijgen ondanks onze nadruk op anonimiteit. Jongeren noemden nog een reden. Zij wilden lang niet altijd meewerken aan een ‘onderzoek van de gemeente’. Die gemeente zou in het recente verleden – althans volgens de jongeren – afspraken met de jeugd niet zijn nagekomen¹⁰. Ouders en jeugd zouden allang hebben verteld over het drugsprobleem¹¹. Dat zou ertoe hebben geleid dat zij geen zin hadden om ons te woord te staan. Soms lukte een gesprek dan toch nog in tweede instantie. Verder bleek het niet mogelijk om een *groeps*gesprek te hebben met bezorgde moeders. Om de eenvoudige reden dat zij zich (nog) niet hebben verenigd¹², mede omdat zij zich schamen voor hun problemen en er (nog) niet met anderen over willen praten.

We zouden de sneeuwbalmethodiek starten met enkele namen van respondenten die we zouden krijgen van in Lopik werkende professionals. Niet elke professional bleek in tweede instantie echter over namen te beschikken of zij gaven aan dat personen angstig waren om ons te woord te staan. Met de professionals werd eerst kennisgemaakt, waarbij die kennismaking direct werd aangegrepen om hen toch te interviewen. Het zou achteraf bekeken een gemiste kans en wat kunstmatig zijn geweest om deze professionals als ‘intermediairs tot het veld’ niet meteen vragen te stellen bij de kennismaking. Zeker in een situatie waarin (andere) respondenten niet spraakzaam zijn.

In deze rapportage worden vanwege de hiervoor geschetste problemen bewust nauwelijks citaten gebruikt en zijn we gezien de aard en schaal van de gemeenschap heel voorzichtig omgegaan met noemen van namen en al te specifieke aanduidingen van bepaalde functionarissen. Die zouden anders worden bemoeilijkt met de uitoefening van hun taak. Om toch te proberen voldoende gegevens te krijgen over de aard van de problematiek – die ook passen en in verhouding staan tot een verkennend onderzoek van deze omvang – werd door de veldwerkers besloten om de interviews aan te vullen met observaties en staatinterviews.

1.3.2 Observaties en straatgesprekken

We¹³ hadden geen vast observatieprotocol. De observaties waren vooral gericht op het ter plaatse polshoogte nemen en locaties en situaties te observeren die volgens het verzamelde onderzoeksmateriaal van belang waren. Denk aan horeca, bekende hangplekken, en plekken waarvan professionals, jongeren en (andere) bewoners zeggen dat er wordt gebruikt (en gedeald). In totaal werden zeven van dit soort observaties uitgevoerd in april en mei in zowel Lopik-Dorp als Benschop.¹⁴ Tijdens de observaties werden jongeren op straat aangesproken en soms volgde er een vervolgspraak. Ook werd op deze wijze (straatgesprekken) gesproken met enkele bewoners en ondernemers. Er werd ook een avond meegelopen met een

---

¹⁰ Zij noemen dan een bijeenkomst in het kader van de jeugdraad, waarop in hun beleving toezeggingen werden gedaan aan de jeugd.

¹¹ Volgens de politie klopt dit, maar is er als het erop aankomt (zoals wij ook hebben ervaren) niet altijd even veel bereidheid om er met buitenstaanders over te praten.

¹² Een welzijnswerker (opbouwwerk) gaf in een telefoongesprek aan zich daar graag op te willen toeleggen.

¹³ Het onderzoek is uitgevoerd door dr Eric Bervoets, Halima Turan en Raisa Kumaga. De twee laatstgenoemden zijn respectievelijk bijna afgestudeerd en recent afgestudeerd als maatschappelijk werker aan de Haagse Hogeschool.

¹⁴ Na overleg met de opdrachtgever werd besloten om ons te richten op de twee grootste woonkernen binnen de gemeente Lopik.

buurtpreventieteam (de Nachtwacht) dat zich met name richt op voorkomen van overlast tijdens discoavonden in een plaatselijke horecagelegenheid. Vier leden daarvan werden geïnterviewd en het meelopen bood een goede kans om in gesprek te gaan met doelgroepjeugd (straatgesprekken). Zo snel mogelijk werden de observaties en straatgesprekken vastgelegd in een veldwerkverslag.

1.3.3 Diepte-interviews

De sneeuwbalmethodiek leverde in combinatie met het ‘werven in het wild’ met de observaties en straatgesprekken uiteindelijk toch nog negen diepte-interviews op met jongeren en bewoners (waaronder ouders). Dat zijn meer dan de vijf geplande gesprekken. Daarin vroegen we door op een aantal thema’s (zie daarvoor de topiclist in de bijlage van deze rapportage). Daarbij bleek dan dat sommige respondenten als zij al mee wilden werken geregeld erg zenuwachtig waren en ook met doorvragen niet altijd het antwoord wisten of zeiden te weten op bepaalde vragen. Denk aan een vraag over de hoeveelheid geld die jongeren uitgegeven aan drugs. Die vraag was minder veilig dan we dachten, omdat ze dan wat moesten vertellen over de schaal van het drugsgebruik (zie paragraaf 2.2 over deze gevoeligheid). Soms spraken de respondenten liever over anderen dan over hun eigen situatie. Uiteindelijk werd door ook op straat te werven gesproken met jongeren die zelf gebruiken of de scene kennen, ouders, medewerkers horeca, bewoners (waaronder de buurtpreventen). Verder werden zes professionals geïnterviewd.

1.3.4 Analyse registraties

Om toch ook een gefundeerde schatting te kunnen maken van de schaal van het drugsgebruik en om het gebruik in perspectief te kunnen plaatsen, werden registraties verzameld van politie, GGD en verslavingszorg Victas. Van laatstgenoemde ontvingen wij waardevolle – geanonimiseerde - gegevens over enkele Lopikse jongeren die bij hen in Utrecht bekend zijn. Over drugsgebruik heeft de GGD Utrecht gegevens die met name ontleend zijn aan een enquête onder jonge scholieren. Nadeel is dat het in die enquête slechts een beperkte leeftijdscategorie betreft, maar met enige weging bleek de informatie nuttig in combinatie met onze andere cijfermatige gegevens. Verder beschikte de GGD nog over gegevens die werden verzameld in het teken van het project Nuchter Verstand.

Aan de hand van politie-registraties zochten we naar het aantal door de politie waargenomen drugsgelateerde gebeurtenissen en aanhoudingen. We vroegen gegevens op t.a.v. drugsoverlast (incidentcode E38 in politiesysteem BVH), bezit drugs (F40,F41), handel in drugs (F42, F43), aantreffen drugs (F46), overige drugsdelicten (F47) en de aantallen verdachten. We beperkten ons daarbij tot de analyseperiode 2011 tot en met 2014.

1.3.6 Documenten en (aanvullende) open bronnen

Ten slotte hebben we documenten verzameld en geanalyseerd die werden verstrekt door de gemeente en zochten we op internet naar onderzoeksrapporten en gegevens van onder andere de verslavingszorg en drugsonderzoeken. Het ging ons daarbij onder andere om trends in drugsgebruik en cijfermatige gegevens. Een voornaam document is het rapport dat de gemeente ons verstrekke met daarin de uitslagen van het zogeheten rioolonderzoek.¹⁵ Dat betreft een erkende natuurwetenschappelijke methode om de hoeveelheid afvalstoffen te meten in rioolwater die in verband kunnen worden gebracht met drugs. Verder zochten we aanvullend in de krantenbank LexisNexis naar mediaberichten over de problematiek van drugsgebruik in Lopik.

---

¹⁵ KWR Watercycle, Research Institute (2015).

1.4 Beperking onderzoek

In dit onderzoek is waar mogelijk hoor en wederhoor toegepast, zijn meerdere bronnen naast elkaar gelegd en is steeds de waarde van het materiaal gewogen.¹⁶ Toch zijn er enkele beperkingen. Het onderzoek heeft gezien de afgesproken omvang en opzet een verkennend karakter, wat betekent er een allereerste poging werd gedaan om het probleem te schetsen, niets meer en niets minder. Daarbij waren wij sterk afhankelijk van de bereidheid van betrokkenen (bewoners, waaronder doelgroepjongeren) om mee te werken, omdat drugs nu eenmaal geen favoriet gesprekstema is. Ook waren wij afhankelijk van beschikbaar cijfermateriaal waaruit lang niet altijd (zonder bewerking) de schaal van de problemen kon worden opgemaakt. Desondanks hebben wij voldoende materiaal op basis waarvan wij een indicatief beeld van de lokale drugsproblematiek hebben kunnen schetsen.

1.5 Wat volgt

In hoofdstuk twee gaan we nader in op de aard van het drugsgebruik en in hoofdstuk drie behandelen we de (relatieve) omvang van het probleem. In het laatste hoofdstuk ronden we af met de conclusies en aanbevelingen, in combinatie met een overkoepelend advies.

---

¹⁶ Er is een onderscheid gemaakt tussen feiten en (gedeelde) opvattingen. Bij feiten gaat het om controleerbare situaties die ook als dusdanig worden uitgelegd in de tekst. Bij kwalitatief (= indicatief) onderzoek worden in de tekst aanduidingen als ‘volgens X’, ‘naar diens idee’, ‘in diens ogen’ gebruikt om een onderscheid te maken tussen opvattingen van respondenten (onderzochten), controleerbare feiten en onderzoeksbevindingen. Waar mogelijk wordt aangegeven of een bepaalde zienswijze, waarneming of opvatting afkomstig is van een of meerdere respondenten.

2. Drugsgebruik in de gemeente: de aard

2.1 Inleiding

Lopik is met 13.999 inwoners op 1 januari 2014 een relatief kleine gemeente met meerdere woonkernen aan de rivier de Lek. De gemeente ligt in de nabijheid van onder meer Schoonhoven, Woerden, en de Utrechtse agglomeratie met onder andere Nieuwegein en IJsselstein. Bij professionals en bewoners bestaan al jaren vermoedens over wijdverbreid drugsgebruik onder de lokale jeugd en jongvolwassenen. Bij sommige raadsleden was dit aanleiding om de problematiek bespreekbaar te maken in de gemeenteraad. We spitsen dit hoofdstuk toe op de aard van het probleem: het drugsgebruik onder de jeugd, waarbij we ingaan op gebruiksprofielen (onder andere: wat wordt er gebruikt en waarom?) en gebruikersprofielen (wie gebruiken er en waarom?). Daarbij wordt waar mogelijk getracht om een overkoepelend beeld neer te zetten en aan te vullen met een meer verdiepend deel.

2.2 Drugsgebruik onder de jeugd: gebruiksprofiel

Ontkennen niet aan de orde

De vraag is niet zozeer of er wordt gebruikt, maar vooral wat en op welke schaal. Dat er door lokale jeugd drugs worden gebruikt wordt door niemand van de geïnterviewden¹⁷ ontkend. Over de schaal waarop wordt gebruikt doen de geïnterviewden een stuk geheimzinniger, vooral omdat zij vrezen voor het imago van hun gemeenschap en ook niet graag als ‘verklikker’ bekend willen staan. Hoewel sommige respondenten lieten weten het serieus niet te weten. Anderen geven aan dat het drugsgebruik naar hun idee wordt overdreven, omdat er in een dorp nu eenmaal graag wordt gepraat over elkaar. Eén enkel incident wordt dan bijvoorbeeld in allerlei variaties aangehaald en verteld, waardoor het er volgens hen onterecht op lijkt dat het drugsgebruik aan de orde van de dag is.¹⁸ Zij verwijzen daarmee bijvoorbeeld naar het incident in Benschop waar jongeren in september 2014 een overdosis synthetische drugs gebruikten¹⁹. Zoals aangegeven zullen we in het volgende hoofdstuk nader ingaan op een indicatie van de omvang.

Ontkennen van het drugsgebruik kan niet, omdat diverse bronnen overtuigend wijzen in de richting ervan. Ten eerste zijn de afgelopen jaren diverse krantenberichten verschenen over drugsgebruik en drugshandel in de gemeente. Voorbeelden daarvan naast het bericht over de het incident in Benschop zijn, in chronologische volgorde:

---

¹⁷ Geïnterviewden zijn zowel personen die werden bevraagd in een diepte-interview als personen die werden bevraagd in een straatinterview (zie hoofdstuk 1).

¹⁸ Het gaat hier op deze plek om de beleving van de respondenten, los van de feitelijke juistheid en andere bronnen zoals de rioolanalyse die wel degelijk wijzen in de richting van frequent drugsgebruik.

¹⁹ Meer doen tegen drugs, *De Telegraaf*, 10 oktober 2014. Jongeren waren in september 2014 onwel geworden door het gebruik van een nieuw type synthetische drugs en werden per ambulance afgevoerd.

1. *Dealer verstopte pillen bij zijn ouders*, Amersfoortse Courant, 21 januari 2004; over twee dealers – waarvan een uit Lopik – die onder andere amfetamine (speed) verkochten.
2. *Werkstraffen en cel voor handel in drugs*, Rijn en Gouwe, 6 maart 2004, over handel in harddrugs door dealers uit Oudewater rond een discotheek in Lopik
3. *Gek dat ouders drugsgebruik niet zien*, AD Utrechts Nieuwsblad, 18 april 2007, waarin een jongerenwerker aangeeft dat het drugsgebruik in Lopik aan de hoge kant is en dat ouders wel bij de gemeente klagen maar zelf hun kinderen niet aanspreken.
4. *Drugshandel van jongeren was 'vriendendienst'*, AD Utrechts Nieuwsblad, 20 juli 2007, waarin wordt aangegeven dat jongeren dealen door voor elkaar drugs mee te nemen en door te verkopen. Ook 'speed' wordt in het bericht genoemd.
5. *Zorgen over verwaarlozing Lopik*, AD Groene hart, 6 december 2011, waarin bewoners aangeven dat er wordt gebruikt en gedeald in de buurt van sporthal De Wiekslag.
6. *Een convenant moet alcohol- en drugsgebruik tegengaan*, de Weekkrant, 10 december 2014, over het project Nuchter Verstand.
7. *Zeven jaar cel voor gewelddadige ripdeal in woning*, AD Groene Hart, 10 februari 2015, over een ripdeal waarbij (als slachtoffer) ook een Marokkaanse hennepdealer uit Lopik betrokken was.

Ten tweede is bij de provinciale verslavingszorg Victas een aantal jongeren bekend uit de gemeente Lopik (waarover verderop meer). Ten derde wijst ook de in november 2014 in opdracht van de gemeente uitgevoerde rioolanalyse in de richting van drugsgebruik (zie hoofdstuk 1). Er werden afvalstoffen aangetroffen die wijzen op drugsgebruik. Alleen is op basis van uitsluitend de rioolanalyse nog niet bekend om welke soort gebruikers het dan specifiek gaat.

Dominant beeld uit veldwerk: cannabis²⁰ en pillen, coke in mindere mate

Volgens zowel de jongeren als andere bewoners die wij interviewden is softdrugs - wiet en in mindere mate hasj – voor veel jongeren in Lopik een vast onderdeel van hun bestaan. Hoewel daarmee zeker niet is gezegd dat alle jongeren in deze gemeente (soft)drugs gebruiken (zie paragraaf 2.4.1 voor profielen en lokale risicofactoren). Bijna alleen beperkt tot de weekenden worden er volgens de geïnterviewden ook harddrugs gebruikt: pillen (Extacy) en een enkele keer cocaïne. In paragraaf 2.4 werken we het gebruikersprofiel verder uit en gaan we ook in op een aantal wezenlijke verschillen op basis waarvan lokale hoogrisicoprofielen (en lokaalspecifieke risicofactoren) kunnen worden onderscheiden.

Uit de rioolanalyse blijkt dat cannabis, pillen en cocaïne niet meer of vaker worden gebruikt dan elders. Opvallend is wel dat volgens deze analyse het cannabisgebruik al vanaf ongeveer donderdag tot en met het einde van het weekend meer zou zijn dan op andere dagen. Het gebruik van pillen en cocaïne valt nog meer samen met het weekend, althans zaterdag en zondag zijn de dagen waarop kennelijk de meeste afvalstoffen van die drugs worden gemeten. Verder weten we op basis van interviews dat er af en toe wordt geëxperimenteerd met andere drugs: lachgas en ritalin (een middel dat bijvoorbeeld personen met ADHD krijgen voorgeschreven).

---

²⁰ Relevant voor dit onderzoek is dat de gemeente geen coffeeshop op haar grondgebied heeft. De dichtstbijzijnde is De Jonkheer in Vianen en iets verder weg De Steeg in Woerden en uiteraard de coffeeshops in Gouda en Utrecht. Vroeger was er ook in Schoonhoven een café waar illegaal cannabisproducten werden verkocht.

Jongeren bij wie ritalin door een arts was voorgeschreven werden dan onder druk gezet om dat te verkopen aan anderen.

Amfetamine: kloof tussen rioolwateranalyse en dit onderzoek

Opvallend is een zeer grote gemeten hoeveelheid speed (amfetamine²¹ of 'pep') in het rioolwater dat niet onder doet voor de gemiddelde hoeveelheden per inwoner in de grote steden. Volgens eerder wetenschappelijk onderzoek²² zou deze synthetische 'oppepper' onder andere populair zijn onder voetbalhooligans, outlaw bikers en ook in de jeugdcultuur van gabbers en Lonsdalers ('hardcore') werd speed altijd genoemd als geliefde drugs. Het is veel goedkoper dan cocaïne en de werking is veelal langer. Op zich zou het waarnemen van speedgebruik in Lopik niet vreemd zijn, omdat uit eerdere Nederlandse drugsonderzoeken blijkt dat speedgebruik geregeld voorkomt op het platteland en daarom soms zelfs 'boerencoke' wordt genoemd.²³

Met ons veldwerk hebben wij echter geen scherper zicht, in de zin van harde feitelijke bewijzen, gekregen op het gebruik van amfetamine. Sterker nog: het wordt slechts een heel enkele keer genoemd in de interviews nog voor wij erop doervroegen. En de vraag is wat daarvan de reden is. Voor de hand ligt dat geïnterviewden de soorten drugs noemen die (volgens hen) inderdaad vaak worden gebruikt. Door juist ook enkele doelgroepjongeren te interviewen hoopten we de kans te vergroten dat zij ook goed zicht hebben op drugsgebruik. Conform de uitkomsten van de rioolanalyse zou dan ook 'speed' moeten worden genoemd. Zonder de rioolanalyse zou – uitgaande van de interviews, maar ook de gegevens van de verslavingszorg – er echter geen aanleiding zijn om te veronderstellen dat in Lopik (overmatig) speed zou worden gebruikt. Een geïnterviewde van de politie geeft aan dat speed ook bij hen niet of veel minder in beeld is, hoewel deze meent dat de informatiepositie van de lokale politie daar mogelijk debet aan is. Maar ook wij horen na stevig doorvragen weinig tot gewoon niets over speed.

Op basis van de reeds aangehaalde krantenberichten weten we dat er wel degelijk – in elk geval in het recente verleden - speed is verhandeld (en kennelijk dan ook gebruikt) in Lopik. Mogelijk onttrekt het speedgebruik zich aan het zicht van onze geïnterviewden. Uit eerder drugsonderzoek weten we echter dat speed vaak wordt verward met Xtc, omdat het in beide gevallen gaat om zogeheten partydrugs: 'uppers' om goed te kunnen doorfeesten²⁴. Volgens een geïnterviewde verslavingsmedewerker weten veel jongeren het verschil vaak niet, ze slikken gewoon letterlijk wat ze kopen. We hebben geen aanleiding om te veronderstellen dat er een groter taboe heerst op speedgebruik dan op andere soorten drugs, die wel vrij gemakkelijk worden opgesomd. Toch geeft de medewerker van de verslavingszorg in een interview aan dat speed en cocaïne zeer verslavend zijn en daarom vaak uit schaamte niet worden genoemd. De jongeren uit dorpen hebben een sterk arbeidsethos (hard werken, los in het weekend) en willen zeker niet worden gezien als een verslaafde. Daarmee ligt ook verwarring op de loer met hun angstbeeld: de verslaafde heroïnejunk. Dat is naar hun maatstaven pas een echte verslaafde.²⁵

---

²¹ Amfetamine is een synthetische drug, vervaardigd in illegale laboratoria. Het wordt het meest verkocht in poedervorm. Tabletten of capsules komen incidenteel voor, *die worden dan meestal verkocht als XTC*. Amfetamine wordt in verschillende concentraties verkocht en vaak versneden met cafeïne of andere niet-werkzame stoffen. Amfetamine wordt vaak verkocht in zogenaamde snow-seals of pony-packs, kleine witte of soms gele envelopjes met een gram of halve gram amfetaminepoeder.

²² Spaay (2006), Van Wijk, Bervoets en Boers (2007), Blokland, Soudijn en Teng (2014).

²³ Opvallend daarbij is dat het Lonsdaleverschijnsel van ongeveer tien jaar geleden zich vooral ook concentreerde op het platteland (Van Wijk, Bervoets en Boers, 2007).

²⁴ <http://www.trimbos.nl/onderwerpen/alcohol-en-drugs/amfetamine>, bezocht op 16 juni 2015.

²⁵ Er kan nog iets aan de hand zijn. Op basis van eerdere rioolanalyses geeft het instituut KWR Waterrecycling aan dat het soms ingewikkeld is om menselijke afvalstoffen en stoffen die afkomstig zijn van het

Sommigen: problematisch gebruik

Geïnterviewden doen erg hun best om aan te geven dat er wordt gebruikt, maar echt niet meer of ernstiger dan elders. Volgens enkele geïnterviewden wordt door een deel van de jongeren in Lopik echter heel veel drugs gebruikt. Zoveel dat sprake is van een gevaar voor hun gezondheid en welzijn. Bij sommige softdrugsgebruikers is volgens eigen zeggen inderdaad sprake van zeer ernstige verslavingsproblematiek. Zij zijn al heel jong (op brugklasleeftijd of soms groep acht) begonnen met vaak en veel cannabis te roken. Dat uit zich naar eigen zeggen vaak in lusteloos, passief gedrag en ook een gebrekkige verzorging. 'Het kan je allemaal geen moer meer schelen', zo geeft een jongere van twintig aan tijdens een straatinterview.

Opvallend is dat in een relatief kleine gemeente als Lopik op dit moment tien jongeren bekend zijn bij de verslavingszorg²⁶: drie zijn in behandeling en met zeven is er contact, omdat zij in Utrecht naar een school gaan waar zij in contact komen met een verslavingswerker. De verslavingszorg geeft nadrukkelijk aan dat dit aantal veel is voor een gemeente van deze omvang. (In het volgende hoofdstuk maken we een vergelijking met andere gemeenten om te zien of de indruk van de verslavingszorg juist is.) Bij de zeven betreft het jongeren tussen de 13 en de 17 jaar die in Utrecht speciaal onderwijs volgen. De jongeren komen allemaal uit een lager opgeleide familie, waar sprake is van meervoudige problematiek bij de andere familieleden: vader is licht verstandelijk beperkt, er is overmatig alcoholgebruik of moeder is bekend bij de psychiatrie. Geen enkele ouder geniet een uitkering: zij hebben een baan, veelal in de bouw of detailhandel. Van twee van de jongeren zijn de ouders gescheiden, waarbij sprake is van co-ouderschap en de kinderen dus om de week bij een ouder verblijven. Van vier andere jongeren is bekend dat er altijd ruzie of onenigheid is binnen het gezin (broers en zussen). Bij de jongeren zelf is volgens de verslavingszorg allemaal een stoornis vastgesteld: autisme, ADHD, ADD en/of hechtingsproblematiek.

De gegevens bevestigen het beeld van de interviews: er wordt heel veel cannabis gebruikt door een minderheid van problematische gebruikers. De zeven jongeren halen hun cannabis uit Schoonhoven. Zij kunnen daarvoor een drugskoerier bellen die eventueel ook naar Utrecht komt. De koerier verkoopt volgens Victas – en dat is gebruikelijk op drugsmarkten – naast cannabis ook harddrugs. Een van de zeven jongeren, een jongen van 15, geeft aan dat hij ook regelmatig pillen (we gaan ervan uit dat hij Extacy bedoelt) en cocaïne koopt bij deze dealer voor eigen gebruik. Naast regelmatig drugsgebruik drinken deze jongeren alcohol en wordt deze vaak via een oudere broer of vriend gehaald en gedronken binnenshuis bij iemand. Het komt vaak in de gesprekken voor dat de jongeren met medeweten van ouders in huis drinken. De ouders beschouwen het uitproberen van alcohol als een onderdeel van de puberteit en vertrouwen er op dat het eigen kind wel controle heeft over zijn of haar alcoholgebruik. Dat brengt ons op de rol van de ouders, breder dan alleen bij de zeven jongeren die bekend zijn bij de verslavingszorg.

---

productieproces van drugs van elkaar te onderscheiden. In Eindhoven bijvoorbeeld bleek een hoge dosering synthetische drugs bij nader inzien te wijzen op een drugslaboratorium. Daarmee is echter niet gezegd dat dit ook in Lopik speelt.

²⁶ Met dank aan Victas Verslavingszorg die de gegevens over de zeven jongeren aanleverde. De gegevens waren geanonimiseerd omwille van de privacywetgeving.

Rol van ouders

Volgens de geïnterviewden zien ouders het drugsgebruik van hun kinderen regelmatig door de vingers. Sommige ouders vinden dat een jointje af en toe moet kunnen, maar volgens het maatschappelijk werk is het maar helemaal de vraag of ouders wel zicht hebben op het (hard)drugsgebruik van hun kinderen. Zij melden zich dan heel af en toe bij de maatschappelijk werkers, omdat zij het gedrag van hun kind niet goed kunnen plaatsen. Drugsonderzoekers (o.a. van het Trimbos Instituut) geven bij herhaling aan dat de meest gevaarlijke en meest gebruikte drugs in het land alcohol is. Bij alcoholgebruik is volgens zowel bewoners als professionals die we interviewden sprake van kopieergedrag bij de jeugd. Jongeren drinken veel als hun ouders ook veel drinken. Het drinken zou in Lopik voortkomen uit behoefte aan gezelligheid, maar bij een enkeling spelen ook verveling en sociale problematiek (zie vorige alinea) een rol. Toen we een avond meeliepen met de Nachtwacht – een buurtpreventieteam - gaven de buurtpreventen aan dat zij heel regelmatig flessen sterke drank aantreffen bij discobezoekers, waaronder ook veel Lopikse jeugd is. Ook zij geven aan dat ouders hun kinderen niet of onvoldoende aanspreken, mede omdat ze ook vaak niet weten dat er middelengebruik in het spel is. Een van de preventen vertelt: ‘Vaak hoor je dan: dat doet die van mij echt niet. En het is dan toch confronterend als wij je zoon of dochter laveloos of hartstikke stoned thuis komen afleveren. Meestal bellen we de ouders als we ze kennen. En vaak is dat bij de Lopikse jeugd wel zo.’

Gebruik: buiten het zicht, weinig in de openbare ruimte

Middelengebruik is een taboe in Lopik. Gebruikers en hun familieleden hebben angst voor de sociale controle. Daarom gebeurt veruit het meeste gebruik (ver) buiten het zicht van de ‘de vele ogen in het dorp’. Jongeren spreken thuis bij iemand af, zij hebben hun vaste hangplekken buiten het zicht van de (andere) bewoners en volgens hen bieden leegstaande gebouwen (schuren en boerderijen), een tunnel, een pleintje achter een kerk, de parkeerplaats bij een sporthal in Lopik of een vijver achter de sportvelden in Benschop een uitgelezen kans om daar drugs in ontvangst te nemen van dealers en te gebruiken. Een aanzienlijk deel van de drugs gebruikende jeugd – maar zeker niet allemaal – doet mee aan wat drugsonderzoekers de *festivalisering* van het gebruik noemen²⁷. Veel plattelandsjongeren bezoeken (hardcore)festivals en schuurfeesten, soms door het hele land, en gebruiken dat met name (synthetische) partydrugs. Volgens onze geïnterviewden betreft dat ‘pillen’ Extacy. ‘Die kosten nog minder dan een biertje’ is het motief. Hoewel speed een echte (goedkope en langwerkende) partydrugs is, wordt ook na ons doorvragen aangegeven dat daar bij hen geen sprake van is. Zoals we zullen zien bij de gebruikersprofielen geven zij aan dat met name de werkende twintigers wel eens speed gebruiken naast de veel duurdere cocaïne. Vaak in combinatie met alcohol. Volgens onze geïnterviewden gebruiken deze twintigers de harddrugs soms tijdens feesten maar toch vooral thuis met vrienden in combinatie met alcohol.

Laagdrempelig aanbod

Lopik heeft geen coffeeshop op haar grondgebied. Als jongeren kopen in een coffeeshop gaan ze vaak naar Vianen en verkopen dan meteen wat door aan vrienden en bekenden. En ook op en nabij de middelbare school in Schoonhoven waar veel Lopikse jeugd heen gaat, is het gemakkelijk om aan drugs te komen. Maar eigenlijk hoeft de drugs helemaal niet buiten Lopik te worden gekocht. Volgens de geïnterviewden- zowel jongeren, bewoners als professionals – is het

---

²⁷ Trimbos (2015)

erg makkelijk om in Lopik aan drugs te komen. Uit het interview met de politie en uit de politiecijfers (zie volgend hoofdstuk) blijkt dat er af en toe hennepplantages worden opgerold. Die leveren ook voor de lokale markt. Er is verder een aantal lokale dealers van softdrugs en er zijn koeriers van buiten de gemeente (een heel bekende komt uit Schoonhoven, maar ook IJsselstein en Nieuwegein) die na een telefonische bestelling drugs komen brengen. Telefoonnummers zijn in vriendennetwerken en jeugdgroepen eenvoudig verkrijgbaar. De dealers – waaronder een aantal Marokkaanse Nederlanders - verhandelen vooral cannabis: er is immers veel vraag naar deze drug en aan cannabis valt ook het meeste te verdienen, zo vertelt een oud-koerier uit een andere stad ons. Volgens de geïnterviewden betreft het daarbij dealers die altijd zorgen dat ze ook – naast hun softdrugs – harddrugs kunnen leveren. Vaak is dat dan weer geen amfetamine, omdat je daar volgens de oud-drugskoerier ‘te hard voor moet werken om een beetje te verdienen’. Er is te weinig winstmarge, vergeleken met de lucratieve cannabishandel. Voor zover bekend zou één jongere zich volgens de politie echter vooral richten op het verkopen van cocaïne.

Kenmerkend voor drugshandel – ook in Lopik - is dat de producten worden gepusht. Volgens de politierespondent is het naïef om te denken dat het aanbod de vraag naar drugs altijd maar volgt. Het is eerder andersom: het aanbod werkt de vraag in de hand. (Toetsing van deze uitspraak bij andere politiemensen in ons netwerk elders in Nederland bevestigde deze waarneming). Het Openbaar Ministerie hanteert tegenwoordig eveneens dit vertrekpunt²⁸. En ook drugsonderzoeken maken duidelijk dat het aanbod niet altijd en overal maar simpelweg de vraag volgt.²⁹ De vraag naar drugs wordt in Lopik wordt mede gecreëerd door een tamelijk agressieve werkwijze waarbij volgens meerdere bronnen bijvoorbeeld ook scholieren op weg naar Schoonhoven worden aangesproken of het daar op de middelbare school krijgen aangeboden. Het aanbod maakt nieuwsgierig en kwetsbare jongeren zullen het eerst overgaan tot drugsgebruik. Naast de beroepshandelaren is er ook sprake van Lopikse deeltijdhandelaren die met het dealen hun eigen gebruik willen bekostigen.

Het gebruikspatroon verklaard

Volgens de geïnterviewden wordt er in Lopik gebruikt, omdat het kan: zoals gezegd zijn de meest gangbare drugs goed verkrijgbaar. Verder is er ook voldoende gelegenheid om de drugs te gebruiken buiten het zicht van dorpsgenoten, waarbij speelt dat het politietoezicht (zie volgende hoofdstuk) in kleine gemeenten³⁰ vaak beperkt is. Er is niet alleen gelegenheid. Er is ook behoefte aan drugs, hoewel we reeds hebben aangegeven dat er reden is om aan te nemen dat die behoefte pas ontstaat als de drugs goed verkrijgbaar is, niet andersom. Op basis van de gesprekken blijkt zich een aantal bekende risicofactoren voor te doen die – kunnen ! – leiden tot drugsgebruik als dat in de buurt is en goed toegankelijk. De meest voor de hand liggende is de verveling van (een deel van) de jeugd. In hun ogen is er weinig voor hen te doen. Ook speelt bij een enkeling de langdurige werkloosheid een rol, hoewel de meeste jeugd wel een baan heeft (conform de sociale lokale norm ‘moet je gewoon werken voor je geld’). Andere lokale risicofactoren zijn het opgroeien in een probleemgezin, eenzaamheid (‘buiten de boot vallen’, ‘over de tong gaan in het dorp’) en (bij de extreme gebruikers) ook wel psychiatrische stoornissen.

---

²⁸ Over de opkomst en ondergang van coffeeshop checkpoint, *NRC*, 28 maart 2009.

²⁹ Zie Van der Torre (1996), Boekhout van Solinge (2004), Nabben en Korf (2011). Internationaal laten Wilson en Stevens (2008) blijken dat met de gelegenheidstheorie drugsmarkten goed kunnen worden verklaard.

³⁰ Van der Torre e.a. (2011).

2.3 Drugsgebruik onder de jeugd: gebruikersprofiel

2.3.1 Algemeen profiel

Volgens de geïnterviewden gaat het bij de gebruikers in de gemeente Lopik vooral om jongeren die ‘een beetje buiten de boot vallen’ omdat zij niet of minder deelnemen aan het verenigingsleven, niet of nauwelijks deelnemen aan het plaatselijke kerkelijk leven (of zich daartegen afzetten), waarbij thuis vaak sprake is van sociale problematiek (bv werkloosheid, huiselijk geweld, psychiatrie) en die geregeld deel uitmaken van lokale hangjeugd. Zij worden geconfronteerd met vriendengroepen en een jeugdcultuur waarbinnen het gebruik van softdrugs de norm is of in elk geval niet wordt afgewezen. Wiet of hasj is in deze sociale omgeving net zoveel geaccepteerd als vaak en veel alcohol drinken. Er is sprake van zogeheten *binge* drinken en coma zuipen. Verder wordt aangegeven over de typische gebruiker in Lopik:

- meestal werkend, laagopgeleid. Werkeloosheid wordt volgens de lokale normen moeilijk geaccepteerd. Indien iemand desondanks geen werk heeft, is dat volgens de geïnterviewden des te meer reden voor sociale (zelf)isolatie.
- zij gebruiken drugs tegen verveling en sociale problemen (zie de slotalinea van 2.2);
- de gebruiker dealt soms zelf, met name als hij geen werk heeft.

2.3.2 Specifiek: categorieën

Er blijken binnen de algemene profielschets na wat inzoomen enkele opvallende verschillen te zijn die zijn terug te voeren op jeugdcultuur en op leeftijd. Op basis daarvan komen we tot een typologie: Lokalo's, Drerries, Starters, en Diehards³¹. De Lokalo's en de Drerries zijn in ons veldwerk het meest dominant in beeld gekomen, wellicht ook omdat zij het meest op straat zijn te vinden en we vooral hen hebben gesproken. Starters zagen en spraken we in de omgeving van de Manerbrug en Diehards in de omgeving van (andere) plaatselijke horeca.

De lokalo's: sociale problematiek als 'trigger' (tussen ongeveer 15-23 jaar)

Zij noemen zichzelf ook wel 'boeren' en worden volgens eigen zeggen zo ook wel door andere jeugd genoemd. Het gaat om autochtoon-Nederlandse jeugd die veelal geboren en getogen is in Lopik en – in de meeste gevallen, maar niet altijd – afkomstig is uit Lopikse families die al generaties in deze gemeente wonen. Het betreft zonen en dochters van veelal laagopgeleide inwoners. Binnen deze categorie wordt heel veel cannabis gebruikt, in sommige gevallen al op zeer jonge leeftijd (een van de respondenten rookte zelf al wiet op zijn twaalfde). Het is een categorie waarbij jongens en meisjes samen komen met het doel elkaars problemen te bespreken maar zeker ook gezamenlijk – vaak bij iemand thuis of op een andere van de buitenwereld afgeschermdde plek – softdrugs te gebruiken.

De jongeren hebben over het algemeen geen opvallende kleding aan of het moet kleding zijn die in de buurt komt van 'alternatieve jeugdculturen'. De drugs wordt bij lokale dealers of bij een wietkoerier gekocht van het eigen zakgeld, studiegeld of het bijbaantje. Vaak wordt er ook aan elkaar doorverkocht. De oudere jeugd binnen deze categorie bekostigt de drugs geheel uit werk (ze werken vaak buiten Lopik, veelal in Utrecht), hoewel een opvallend deel van de lokalo's volgens eigen zeggen – tegen de dorpsnorm in - werkloos is. In dat geval wordt de uitkering gebruikt om wiet te kopen. Soms zoveel dat er weinig meer over blijft om mooie nieuwe kleren

---

³¹ Hierbij is sprake van een zogeheten empirische typologie die het beeld weergeeft zoals onze gesprekspartners dat hebben geschetst.

te kopen of dat de persoonlijke verzorging erbij inschiet. Nu geven de lokalo's aan (en de respondenten die over hen spraken) dat kleding bij deze categorie niet heel belangrijk is. Het drugsgebruik wordt bij deze categorie ingegeven door verveling, maar de bron is heel vaak tamelijk ernstige sociale problematiek: psychische nood, gescheiden ouders, werkloosheid en de aanzienlijke schaamte die daar kennelijk in Lopik hoort, opgroeien in een probleemgezin (bijvoorbeeld eenoudergezin, huiselijk geweld) en eenzaamheid. Lokalo's kunnen worden aangetroffen bij het zwarte plein en 'het tunneltje', maar ook in het bosplan bij Benschop.

De drerries: jeugdcultuur als 'trigger' (eveneens tussen ongeveer 15-23 jaar)

Deze categorie heeft een aantal vaste hangplekken in met name Lopik, waaronder 'achter de muur' in het parkje bij het gemeentehuis. Als het droog is en niet te koud zijn er altijd wel jongeren op deze hangplek te vinden. Waarschijnlijk is net als bij de Lokalo's sprake van meerdere vriendengroepen en vriendennetwerken binnen deze categorie. Tijdens het weekend kan de groep op deze hangplek aanzwellen tot twintig à dertig jongens. Meisjes worden wel gedoogd, maar maken eigenlijk geen deel uit van deze groep die zichzelf wellicht nog meer dan de lokalo's als vaste groep ziet. Volgens enkele bewoners en lokale ondernemers die wij spraken, imiteren de drerries de (Marokkaans-Nederlandse) stadsjeugd in de grote steden. Hoewel de jongens gewoon uit Lopik komen, worden zij door andere respondenten daarom ook wel stadsjongeren genoemd. Drerrie is Marokkaanse straatslang dat staat voor 'jongen'. Hoewel de meerderheid volgens de jongens zelf van autochtone afkomst is, zijn de Marokkaanse jongens en jongemannen uit Lopik bepalend voor de groeps cultuur. Die is volgens de jongeren zelf beïnvloed door de straattaal en straatnormen van (Marokkaanse) stadsjongeren. Er wordt over het algemeen dure merkkleding gedragen en 'caps' van het duurdere soort. Ook dragen ze vaak heuptasjes³². Voor een buitenstaander volstaat wellicht de term 'hiphop' om een beeld te schetsen van deze categorie.

Deze jongeren geven eveneens aan veel te blowen, omdat dit er nu eenmaal bijhoort. Het vermoeden bestaat echter dat deze categorie meer studerende kent (we spraken enkele jongeren die een HBO studie deden) en zich veel minder op Lopik oriënteert. Het autobezit (vanwege het hebben van meer geld dan de lokalo's) maakt dat deze categorie een grotere actieradius kent en ook vaak ver buiten Lopik te vinden is met uitgaan.

Volgens enkele professionals hebben de Drerries enkele wietdealers in hun gelederen. Op wiet wordt veel marge genomen en er wordt – derhalve – goed aan verdiend. Kenmerkend voor een wietdealer of wietkoerier is zoals reeds aangegeven dat deze vaak ook harddrugs 'erbij doet'. In de subcultuur van de Drerries is cocaïne gangbaar, we hebben echter niet gehoord of er (mogelijk in verband met een lagere prijs) ook wel speed wordt verkocht aan de lokale gebruikers. De Drerries vinden de Lokalo's een beetje sukkels, maar er is geen openlijke rivaliteit. Zoals een van de jongeren het zegt: 'we kunnen gewoon een sigaretje bij elkaar vragen en we kennen elkaar natuurlijk gewoon'. De Drerries ergeren zich dood aan het 'saai Lopik'.

Starters: cannabis, tabak en veel alcohol ('de jongste generatie', tot ongeveer 15 jaar)

Het gaat hier om de rekruteervijver voor de Drerries en de Lokalo's. Hoewel er uiteraard niet echt wordt gerekruteerd: jongeren met een bepaald sociaal profiel zullen eerder neigen later op te trekken met de een of juist met jongeren uit de andere hiervoor genoemde categorie. Anders

---

³² Bekend volgens de politie en uit andere onderzoeken – bijvoorbeeld naar drugsrunnerij (Van Wijk en Bremmers, 2011) - is dat heuptasjes vaak worden gebruikt om daar drugs in te bewaren. Maar andersom klopt niet altijd: in niet elk heuptasje zit altijd drugs.

dan vanwege de leeftijd, is het wat moeilijker om deze categorie te typeren vergeleken met de Drerries en de Lokalo's. We weten van geïnterviewden dat deze categorie vaak naar de avonden in Manebrug gaat. Bij observaties hebben we gezien dat jongens en meisjes van twaalf, dertien jaar hevig rokend voor de deur staan en de buurtpreventie Nachtwacht treft regelmatig ook (sterke) drank aan onder deze jonge tieners. Uiteraard zijn niet alle jongeren onder de 15 aan te merken als Starters. Het gaat om een specifieke categorie waarbij een doorslaggevende rol speelt dat de ouders het alcoholgebruik – en vaak ook cannabisgebruik - onder hun jeugd goedkeuren of in elk geval niet openlijk afkeuren ('ze moeten zelf hun grenzen leren kennen') en het middelengebruik vaak ook helemaal niet kunnen of willen zien. Zoals aangegeven zijn plaatselijke jongeren er een meester in om het gebruik letterlijk en figuurlijk buiten het zicht te houden. Ze hebben voor zover bekend – afgezien van de Manebrug – geen vaste stekken waarop ze kunnen worden aangetroffen.

Diehards: persisterend gebruik (23-30 jaar, 'oldschool')

Het gaat hierbij om een specifieke categorie met jonge mensen – twintigers en een enkele dertiger – die over het algemeen werken en af en toe drugs gebruiken ter ontspanning (wiet) of juist om in het weekend 'los te kunnen gaan'. Om dat laatste te bewerkstelligen zou juist in deze categorie volgens onze respondenten zowel cocaïne worden gebruikt en het veel goedkopere speed³³. Amfetamine oftewel speed wordt zoals aangegeven nog wel eens gekocherd boerencoke genoemd. Het lijkt er op dat het vooral een "plattelanddrug" is. Het wordt vaak gecombineerd met alcohol. 'Je kunt dan langer doordrinken', vertelt iemand uit deze categorie ons. De Diehards hebben soms al een (jong) gezin, maar frequenter gaat het om (vaak laagopgeleide) mannen die de twintig al gepasseerd zijn, en die nog steeds op zoek zijn naar de ontspanning en uitdaging waaraan zij behoefte hadden in hun tienertijd ('thrillseekers'). Zij reizen daarvoor het hele land af naar (nacht)cafés in grote steden en festivals. Net als de Drerries kijken zij op tegen de grote stad, omdat daar volgens hen meer vertier is en meer te doen dan in hun eigen woonplaats. Volgens de Lokalo's en de Drerries zijn sommige Diehards vroeger heel actief geweest binnen de zogeheten hardcoresubcultuur ('gabbers' en sommigen later ook wel 'lonsdale'). Zij bezochten festivals (*raves*) en bekend van deze subcultuur is het veelvuldig gebruik van speed. Strikt genomen gaat het om persisterend drugsgebruik dat ooit ontstaan is vanuit de jonge jaren en de toenmalige geldende subcultuur waarin drugsgebruik werd geaccepteerd en gewoon vaak ook de norm was.

2.4 Deelconclusie: dominante patronen en profielen

Er is in Lopik sprake van drugsgebruik. Dat wordt door vrijwel niemand van de geïnterviewden ontkend. Bovendien wijzen ook andere bronnen op het probleem, waaronder eerdere incidenten deels opgetekend in mediaberichten. En zeker ook het rioolwateronderzoek dat recent door een extern bureau werd verricht. Bij sommige jongeren en jongvolwassenen is volgens de geïnterviewden en gegevens van de verslavingszorg sprake van ernstig drugsgebruik. Er wordt volgens de interviews vooral cannabis gebruikt – wiet en heel soms hasj- en in mindere mate (vooral in het weekend) pillen (xtc) en cocaïne. Rest de vraag hoe het komt dat in het rioolwateronderzoek wijst op een bovenmatig gebruik van amfetamine (speed) en dat speed nauwelijks wordt genoemd in de gesprekken. Daarvoor werd in dit hoofdstuk een aantal

---

³³ Amfetamine wordt volgens Victas vooral gebruikt als uitgaansdrug. Het geeft een enorme stoot energie, dus dansen, stappen en drinken kun je langer volhouden. Amfetamine is vooral geliefd onder de bezoekers van hardcore of terror-parties, vroeger ook wel gabbers genoemd, maar wordt ook gebruikt in de horeca of thuis.

mogelijke verklaringen genoemd, waaronder het gegeven dat xtc en amfetamine volgens de verslavingszorg door jeugd vaak met elkaar worden verward en dat er een groot taboe rust op speedgebruik. Speed is zeer verslavend. Zij staan niet graag bekend als 'verslaafde'.

Volgens de verslavingszorg zijn de pillen die jongeren in de interviews noemen uiteindelijk lang niet altijd xtc zijn maar speed, hoewel speed vaak in poedervorm wordt gekocht en veel minder als pillen. Verder is speed erg verslavend en willen gebruikers niet bekend staan als verslaafden. Deze verklaringen volgens de Utrechtse verslavingszorg en literatuur de meest waarschijnlijke. De lokale verklaringen voor het drugsgebruik zijn terug te voeren op gelegenheid: diverse soorten drugs zijn goed en laagdrempelig verkrijgbaar, er zijn genoeg plekken om de drugs buiten het zicht van familie, dorpsgenoten of politie (ook buiten de gemeente, op school of festivals) te gebruiken en bij een deel van de jeugd en jongvolwassenen (Lokalo's, Drerries, Starters en Diehards) concentreren zich – soms heel lokale – risicofactoren. Denk aan gebrekkig ouderlijk toezicht of zelfs het oogluikend toestaan van middelengebruik, (ernstige) sociale of psychische nood, maar ook het deelnemen aan lokale jeugdnetwerken en subculturen waarin drugs de norm is of in elk geval niet wordt afgewezen. Opvallend bij deze risicogroepen is ook de (zelf)isolatie en nadrukkelijke schaamte van sommige jongeren indien sprake is van werkloosheid.

3. Drugsgebruik: indicaties voor de omvang

3.1 Inleiding

Het vorig hoofdstuk wierp licht op de aard van het drugsgebruik, aan de hand waarvan profielen van het gebruik en gebruikers werden geanalyseerd. Dat leverde bevindingen op waarmee lokale verklaringen en lokale risicofactoren voor drugsgebruik verder kunnen worden uitgezocht omwille van een aanpak. In dit hoofdstuk trachten we een gefundeerde schatting te maken van de relatieve schaal (omvang) van het drugsgebruik. We baseren ons daarbij op cijfermateriaal van de politie, de GGD, Victas (verslavingszorg) en interviews. Daarmee proberen we het drugsgebruik in Lopik in perspectief te plaatsen.

3.2 Landelijke trends in drugsgebruik samengevat

Om de indicaties voor de omvang van het lokale drugsgebruik in perspectief te kunnen plaatsen, benoemen we eerst – kort en puntsgewijs- enkele opvallende recente landelijke ontwikkelingen³⁴:

- *Geleidelijke daling cannabisgebruik onder jongeren*: Met enige fluctuaties daalt het cannabisgebruik van scholieren in het reguliere voortgezet onderwijs sinds midden jaren negentig. Het ooitgebruik onder 12-16 jarige scholieren nam af van 16% in 2003 naar 9% in 2013, met een stabilisering tussen 2007 en 2011..
- *Stabilisering hulpvraag cannabis*: het aantal cannabiscliënten bij de verslavingszorg stabiliseert (10.366 in 2012 en 10.446 in 2013) na een verdrievoudiging tussen 2002 en 2011 (van 3.251 naar 10.637 primaire cannabiscliënten). In algemene ziekenhuizen worden nog steeds weinig mensen opgenomen vanwege cannabismisbruik en – afhankelijkheid als hoofddiagnose.
- *Cocaïne in het uitgaansleven minder populair dan amfetamine en ecstasy* Minder dan 2% van de scholieren (12-18 jaar) van 2011 had ervaring met cocaïne en minder dan 1% is een actuele gebruiker, ongeveer even veel als in 2007. In Nederland lag in 2009 het percentage recente gebruikers in de algemene bevolking met 1,2% iets hoger dan het EU gemiddelde, volgens de meest recente surveys in de lidstaten (0,9%).
- *In de algemene bevolking komt heroïnegebruik weinig voor*. Heroïne is ook niet populair onder jongeren. Volgens de laatste schatting voor 2012 bedraagt het aantal problematische opiaatgebruikers in Nederland ongeveer 14 000. Dat is minder dan de schatting van ongeveer 18 000 problematische opiaatgebruikers in 2008.
- *Ecstasy veruit populairste drug in het uitgaansleven*: hoe vaker een party of festival werd bezocht, hoe groter de kans op ecstasygebruik. Berichtgeving over gezondheidsincidenten lijken weinig afbreuk te hebben gedaan aan het positieve imago van ecstasy in het uitgaansleven. Amfetaminegebruik komt in groepen die vaak festivals bezoeken ook

---

³⁴ Daarbij baseren we ons op de Nationale Drugsmonitor Jaarbericht 2013-2014.

beduidend vaker voor dan in de algemene bevolking, maar minder vaak dan ecstasy. Gebruik van hooggedoseerde ecstasy verhoogt de kans op overdosering, waardoor oververhitting, acute psychotische verschijnselen, hartritmestoornissen en leverfalen kunnen optreden. Amfetamine speelt bij drugsincidenten een relatief ondergeschikte rol.

3.3 Dark number

Om een uitspraak te doen over de schaal van het drugsgebruik leunen we met name op cijfermateriaal. Het interviewmateriaal leverde hooguit enkele – zeer persoonsafhankelijke – schattingen op van. Uitspraken in interviews varieerden van ‘het gebruik wordt sterk overdreven en gebeurt slechts door een enkeling’ (een bewoner), via ‘een op de vijftig jongeren gebruikt’ (een professional die vanuit diens positie goed zicht kan hebben op het gebruik) tot en met de uitspraak van een jongvolwassene op straat (een ‘Drerrie’, zie vorig hoofdstuk) dat sprake is van een ‘drugsdorp’ (mede vanuit de gedachte dat jongeren er heel makkelijk aan kunnen komen). Beter is om te trachten aan de hand van beschikbaar gesteld cijfermateriaal een eerste poging te doen om het beeld te objectiveren.

Helaas beschikken we niet over betrouwbare statistieken op basis waarvan we haarfijn kunnen aangeven wat het daadwerkelijk aantal drugs gebruikende jongeren en jongvolwassenen is op het aantal inwoners en betrouwbare cijfers over welke soort(en) drugs zij gebruiken en hoeveel. Als we die gegevens konden vergelijken met een soortgelijke gemeente en met een landelijk cijfer dan waren we klaar. Er is bij drugsgebruik (niet alleen in Lopik) echter vaak hooguit sprake van een schatting op basis van wat we wel weten. Dat heeft zowel te maken met de informatie zoals die wordt verzameld door diverse instanties, maar veel meer nog met het dark number vanwege het ‘verhulde gebruik’. Om redenen van onder meer schaamte en ontkenning zijn drugs gebruikende jongeren meer dan eens onbekend bij instanties. Niet alle drugs gebruikende jongeren wenden zich bijvoorbeeld tot jongerenwerk, maatschappelijk werk of de verslavingszorg. Hun gebruik vertaalt zich lang niet altijd in een hulpvraag. En als zij zich wel richten tot genoemde instanties is de vraag of en op welke wijze het contact wordt vastgelegd. Soms is dan bijvoorbeeld wel duidelijk dat er een sociaal probleem is, maar blijft het drugsgebruik in registraties onderbelicht of het komt helemaal niet aan de orde³⁵.

3.4 Wat zeggen beschikbare cijfers?

We weten op basis van de reeds aangehaalde rioolanalyse dat er (bovengemiddeld) veel afvalstoffen werden gevonden die wijzen op amfetaminegebruik en dat de andere drugssoorten volgens deze analyse niet vaker in het water voorkomen dan in vergelijkbare gemeenten. We hanteren vier bronnen (indicatoren) die – naast de rapportage over de rioolanalyse - wat zeggen over de schaal van het drugsgebruik:

1. geregistreerde criminaliteit;
2. zelfrapportages;
3. ambulanceritten vanwege drugs;
4. (het aantal) cliënten in de verslavingszorg.

---

³⁵ Bij het maatschappelijk werk waren tijdens het veldwerk slechts twee cliënten bekend waarbij de hulpvraag expliciet van doen had met drugsverslaving.

Ad 1. De veronderstelling bij de indicator 'geregistreeerde criminaliteit' is: als er veel drugsgebruik is, dan zouden ook het aantal geregistreeerde drugsincidenten door de politie en het aantal aangehouden drugsverdachten daarop moeten wijzen.

Bij de politie vroegen we de aantallen drugsgerelateerde incidenten op die door de politie in heel de provincie Utrecht (dus ook Lopik) werden geregistreerd in de periode 2011-2014 en het aantal verdachten voor drugsgerelateerde strafbare feiten (zie hoofdstuk 1). Het gaat daarbij om een indirecte indicator: drugsgebruik en de vraag naar drugs hangen samen met de handel en bezit van drugs en met drugsoverlast. Alhoewel we in hoofdstuk 1 al aangaven dat de mate van drugsoverlast niet in alle gevallen een goede indicator is. Bij een nagenoeg afwezigheid van overlast kan er nog altijd sprake zijn van een 'stil' en ernstig drugsgebruik.

Het voordeel van de opgevraagde gegevens is dat we zowel aantallen als (zij het beperkt) ontwikkelingen kunnen analyseren en Lopik daarbij kunnen vergelijken met heel Utrecht en met twee min of meer vergelijkbare gemeenten: gemeente X is een voor wat betreft aantal inwoners vergelijkbaar en Y is een middelgrote gemeente waarbij ook door de verslavingszorg wordt aangenomen dat er (soms ernstig) drugsgebruik is onder de jeugd.³⁶ Vanzelfsprekend vergelijken we het lokale patroon ook met de stad Utrecht als G4 gemeente.

De drugsgerelateerde door politie geregistreeerde incidenten zijn in de provincie Utrecht toegenomen sinds 2011 (figuur 3). Ook in de stad Utrecht alsmede in de vergelijkingsgemeenten X en Y zien we een stijging. Het is echter de vraag of sprake is van een reële stijging van drugsgerelateerde criminaliteit en overlast³⁷. Waarschijnlijker is dat politie en justitie in Utrecht meer prioriteit hebben gegeven aan de opsporing van drugsgerelateerde criminaliteit, bijvoorbeeld het oprollen van hennepkwekerijen³⁸. In Lopik echter zijn de registraties t.o.v. 2011 onveranderd. We spreken op gemeenteniveau echter over te kleine aantallen om uitspraken te doen over trends. De incidenten in Lopik betreffen – net als in de vergelijkingsgemeenten en de stad Utrecht – op de eerste plaats overlast (inclusief overlast vanwege alcoholgebruik). Op de tweede plaats komt de vervaardiging van softdrugs, evenals in de gemeenten X en Y, de stad Utrecht als de hele provincie. Daarbij moet worden gedacht aan het oprollen van hennepkwekerijen. Van de politie weten we dat zo nu en dan ook in Lopik kwekerijen worden opgerold.

Wat verder opvalt (figuur 2) is dat er in Lopik minder drugsgerelateerde incidenten door politie worden geregistreerd dan gemiddeld in de provincie Utrecht. Ook worden er veel minder drugsgerelateerde verdachten aangehouden dan gemiddeld in de provincie Utrecht. Lopik laat op deze punten een vergelijkbaar beeld zien als de vergelijkingsgemeenten X en Y en wijkt in die zin niet af (zie ook figuur 1). In de hele analyseperiode (2011-2014) heeft bijna de helft van het aantal geregistreeerde incidenten en verdachten betrekking op de stad Utrecht. Dat is niet vreemd. Uit de criminologische literatuur weten we dat de geregistreeerde criminaliteit ongelijk is verdeeld over stad en platteland³⁹. Bekend is dat bepaalde vormen van criminaliteit –

---

³⁶ We danken de politieanalist voor de levering van de cijfers. Met de politie werd afgesproken dat we de namen van de twee vergelijkingsgemeenten niet zouden noemen.

³⁷ Bij andere vormen van criminaliteit – bijvoorbeeld woninginbraken – is het mogelijk om de geregistreeerde criminaliteit te vergelijken met slachtofferenquêtes. Bij drugs gaat het volgens officiële termen echter om een zogeheten 'slachtofferloos' delict waarbij bijvoorbeeld ook aangiften ontbreken.

³⁸ Opmerkingen over opsporingsprioriteiten bij politie en Openbaar Ministerie in de Nationale Drugsmonitor bevestigen die indruk.

³⁹ Zie o.a., Van der Torre e.a. (2011); Weenink (2011).

bijvoorbeeld straatroven en overvallen - zich in absolute zin concentreren in de steden. Bekend is echter ook dat daarom de prioriteiten van politie en justitie (die daarmee voldoen aan politieke wensen) over het algemeen meer gericht zijn op de (grote) steden en dat daarom de informatiepositie in de kleinere gemeenten vaak veel minder is dan in de stad. Er is veel minder politiecapaciteit om een goed uitgekende informatiepositie te bewerkstelligen. De ondervertegenwoordiging van Lopik in de politiestatistieken (figuur 2) moet daardoor worden verklaard. Bij een gelijke spreiding van de opsporingscapaciteit zou in deze gemeente het aandeel incidenten en verdachten gelijke tred moeten met de bevolkingsomvang: 1,12 procent. Dat de capaciteit niet gelijk verdeeld is tussen stad en dorp blijkt – reeds genoemd - uit de sterke oververtegenwoordiging van de stad Utrecht bij het aantal drugsincidenten en drugsverdachten (figuur 2).

Conclusie is dat uit de geregistreerde drugsgelateerde criminaliteit en overlast in Lopik niet kan worden opgemaakt dat deze gemeente opvalt in de politiestatistieken vanwege drugsproblematiek (en daaraan gekoppeld drugsgebruik). Eerder is sprake van een ondervertegenwoordiging.

De politie geeft in een interview echter aan dat er nog een reden is waarom het aantal incidenten en verdachten in de politiestatistieken achterblijft in Lopik. Aangegeven wordt dat vergeleken met andere gemeenten in de omgeving juist in Lopik de bevolking weinig bereid is om te verklaren bij de politie zodat het volgens hen meerdere malen is voorgekomen dat zaken niet ‘rond’ kwamen. Er was dan een gebrek aan bewijs om een persoon ‘verdachte te maken’ (art. 27 Sv). Deze waarneming strookt met onze ervaringen en hetgeen wij in interviews hoorden van andere professionals dan de politie als de bewoners zelf: er is een sterke sociale norm is om zoveel mogelijk voor zich en bij zich te houden.

Figuur 1: Drugsgelateerde incidenten en verdachten per 1.000 inwoners in BVH (2011-2014)

	Lopik	X	Y	Stad Utrecht	Prov. Utrecht
Incidenten	3,79	4,17	3,86	18	9,64
verdachten	0,79	0,89	0,78	5,95	3,44

Figuur 2: Aandeel in totaal aantal incidenten en verdachten in BVH provincie Utrecht (2011-2014)

	Lopik	X	Y	Stad Utrecht	Prov. Utrecht
Inwoners per 1 jan 2014	13.999	14.626	20.492	328.164	1.53.672
% van incidenten drugs prov Utrecht	0,4	0,5	0,65	49	100
% van verdachten drugs prov Utrecht	0,3	0,3	0,37	45	100

% van bevolking provincie Utrecht	1,12	1,17	1,63	26,2	100
-----------------------------------	------	------	------	------	-----

Figuur 3: trends (incidenten)

jaar	2011	2012	2013	2014	2014 t.o.v. 2011 (%)
Lopik	14	15	10	14	0
X	8	14	24	15	+ 88
Y	8	15	32	24	+ 200
Stad Utrecht	1150	1310	1644	1816	+58
Prov Utrecht	2160	2756	3386	3787	+ 75

Figuur 4: topdrie incidenttypen (over periode 2011-2014)

	Lopik	X	Y	Stad Utrecht	Prov. Utrecht
1	Overlast ivm alcohol drugs (17)	Overlast ivm alcohol drugs (33)	Overlast ivm alcohol drugs (33)	Overlast ivm alcohol drugs (3303)	Overlast ivm alcohol drugs (5598)
2	Vervaardigen softdrugs (13)	Vervaardigen softdrugs (9)	Vervaardigen softdrugs (14)	Vervaardigen softdrugs (570)	Vervaardigen softdrugs (1596)
3	Overige drugsdelicten (8)	Bezit harddrugs (8)	Aantreffen drugs (geen verdachte) (10)	Bezit harddrugs (510)	Bezit harddrugs (1011)

Ad 2 De veronderstelling bij de indicator 'zelfrapportage' is: als er veel drugsgebruik is zouden ook zelfrapportages onder jongeren daarop moeten wijzen.

De GGD van de regio Utrecht biedt het preventieprogramma Schoolkracht aan. Onderdeel daarvan is een digitale vragenlijst – een Jeugdmonitor- die kinderen en jongeren in de klas invullen.⁴⁰ Het voordeel van een zelfrapportage is dat de doelgroep zelf bevraagd wordt, nadelen zijn dat slechts een specifieke leeftijdscategorie werd bevraagd en de mogelijk sociaal-wenselijke beantwoording. We gaan er echter vanuit dat de mate van sociaal wenselijke beantwoording in Lopik niet wezenlijk verschilt van andere gemeenten in de provincie Utrecht met een soortgelijk karakter (een dorp waar bewoners elkaar kennen).

Uit de gegevens van 2012 zou dan blijken dat 5 procent van de Lopikse jeugd tussen 13-17 jaar aangeeft ooit cannabis te hebben gebruikt, waar in 2008 nog bijna een op de tien (9 procent) aangeeft ooit cannabis te hebben gebruikt. Die afname zien we ook terug in de percentages die betrekking hebben op Midden Nederland: respectievelijk 15 in 2008 en 10 procent in 2012.

⁴⁰ <http://www.ggdru.nl/themas/schoolkracht/wat-is-schoolkracht.html>, bezocht op 15 juni 2015.

Deze bevinding strookt met de laatste Nationale Drugsmonitor waarin staat dat over het geheel genomen cannabisgebruik onder de jeugd zou zijn afgenomen⁴¹.

Van de Lopikse jeugd tussen de 13-17 jaar zou in 2012 niemand actueel gebruiker zijn (de afgelopen vier weken), vergeleken met 4 procent in 2008. Ook in de regio is een – zij het heel lichte - daling op het punt van actueel gebruik: van 7 procent in 2008 tot 5 procent in 2012. Over de hele linie zijn de percentages in Lopik lager dan regionaal. Dat kan wijzen op onderrapportage (jongeren durven niet eerlijk te antwoorden), maar het hogere regionale percentage heeft zeker ook te maken met gemeenten waarin meer gebruik wordt gerapporteerd door jeugd⁴².

In dezelfde metingen zegt 1 procent in 2012 van de Lopikse jeugd tussen 13 en 17 jaar ooit harddrugs te hebben gebruikt, vergeleken met 2 procent vier jaar eerder. Er wordt niet ingegaan op de soorten harddrugs. De percentages wijken (nagenoeg) niet af van de regionale percentages (steeds 2 procent)⁴³.

Conclusie De conclusie moet zijn dat er bij de jeugd tussen 13-17 jaar op basis van de zelfrapportages niet opvallend meer drugsgebruik wordt gemeten dan elders en vergeleken met regionale percentages. Er wordt zelfs in Lopik (evenals in de regio en landelijk) vergeleken met 2008 minder cannabisgebruik gerapporteerd in dit scholierenonderzoek. De daling en de lage percentages in Lopik kunnen niet geheel en al worden uitgelegd als het resultaat van sociaal-wenselijke beantwoording. De daling weerspiegelt ook een landelijke trend⁴⁴.

Figuur 5: zelfrapportage drugsgebruik in percentages (Bron: GGD, Schoolkracht)

Drugsgebruik - Lopik	2008		2012	
	Gemeente Lopik	GGD Regio Utrecht	Gemeente Lopik	GGD Regio Utrecht
Hasj- of wietgebruik ooit, 13-17 jarigen (klas 2 en 4)	9	15	5	10
Hasj- of wietgebruik afgelopen 4 weken, 13-17 jarigen (klas 2 en 4)	4	7	0	5
Harddrugs gebruik ooit, 13-17 jarigen (klas 2 en 4)	2	2	1	2

Ad 3. De veronderstelling bij de indicator ‘drugsgelateerde ambulanceritten’ is: als er veel drugsgebruik is zouden er ook veel drugsgelateerde ambulanceritten moeten zijn.

We ontvingen via de GGD de uitrukgegevens van de periode januari 2013 tot en met februari 2015. In totaal is er voor 30 gemeenten (het verzorgingsgebied van de RAVU⁴⁵, bij benadering de

⁴¹ Trimbos (2014, p.7).

⁴² In 2008 was Vianen de gemeente met het hoogste percentage ooitgebruikers van cannabis, namelijk 22 procent. De gemeente met het laagste percentage was Lopik (9 procent). In 2012 was Vianen met 12 procent de gemeente met het hoogste percentage actueelgebruikers. Het laagste percentage was destijds in Lopik (met 0 procent) (Bron: Atlas GGD).

⁴³ In 2008 is Bunschoten de gemeente waarin het hoogste percentage ooitgebruik wordt gemeten (5 procent) en het laagste (0 procent) in Renswoude.

⁴⁴ Wel moet hier opgemerkt dat het vanwege de kleine aantallen respondenten in de zelfrapportage door de GGD vaak niet mogelijk is om aan te geven of er sprake is van wezenlijke (significante) verschillen.

⁴⁵ Regionale Ambulance Voorziening Utrecht.

provincie Utrecht) 1.509 keer in deze 26 maanden uitgerukt voor drugsgerelateerde incidenten. In die periode hadden 9 ritten betrekking op de grondgebied van de gemeente Lopik. Dat is ongeveer 0,6 procent van alle ritten in het verzorgingsgebied van de RAVU dat betrekking had op drugs. Beter is echter om daarnaast nog eens te kijken naar het aantal drugsgerelateerde ambulanceritten afgezet tegen de bevolking. Maar ook dan valt Lopik niet erg op. Voor het hele verzorgingsgebied geldt in de 26 maanden dat er ongeveer 9,8 drugsgerelateerde ritten zijn per 1.000 inwoners; in Lopik is dat slechts 0,6 ritten per 1.000 inwoners.

Conclusie is dat Lopik op grond van de aan ons verstrekte gegevens niet opvalt voor wat betreft drugsgerelateerde ambulanceritten in het verzorgingsgebied van de RAVU.

Ad 4. De veronderstelling is bij de indicator 'cliënten bekend bij de verslavingszorg' is: als er veel drugsgebruik is, dan zouden er verhoudingsgewijs ook veel cliënten bekend dienen zijn bij de verslavingszorg.

Zoals aangegeven in het vorige hoofdstuk gaf de provinciale verslavingszorg Victas aan dat zij in totaal 10 jongeren uit Lopik kennen, waarvan er drie bij hen in behandeling zijn. De overige jongeren worden met enige regelmaat gesproken door een verslavingswerker. In het interview gaf een medewerker van Victas aan dat zij in indruk had dat het aantal van tien erg hoog is voor een gemeente van 13.999 inwoners. We kunnen op basis van de aan ons verstrekte gegevens nog enigszins een vergelijking maken met de buurgemeente Nieuwegein⁴⁶ en de (andere) gemeenten van het project Nuchter Verstand om na te gaan of de indruk van deze medewerker klopt. Via de GGD ontvingen wij het aantal personen tot en met 24 jaar dat in 2014 werd aangemeld bij Victas. Voor Lopik zijn dat 4 jongeren vanwege cannabisgebruik. In Nieuwegein werden in datzelfde jaar 24 jongeren in dezelfde leeftijdscategorie aangemeld, waarvan 9 voor cannabis. Voor Nieuwegein geldt dat er 0,4 aanmeldingen zijn per 1.000 inwoners en in Lopik 0,3 aanmeldingen per 1.000 inwoners. Dat wijst niet op een opvallend verschil. Als we alleen kijken naar de aanmeldingen voor cannabis dan zien we echter wel een (klein) verschil: in Nieuwegein 0,2 aanmeldingen voor een cannabisverslaving op de 1.000 inwoners en in Lopik (zoals aangegeven) 0,3 aanmeldingen. In 2014 werden in de gemeenten van Nuchter Verstand⁴⁷ in totaal 63 aanmeldingen geregistreerd voor een drugsverslaving. Dat is 0,2 aanmeldingen per 1.000 inwoners in de projectgemeenten, vergeleken met 0,3 in Lopik. Ook ten opzichte van de NuchterVerstand gemeenten zijn er in relatieve zin iets meer aanmeldingen vanuit Lopik.

Conclusie is dat op basis van de aanmeldingen bij de verslavingszorg kan worden opgemaakt dat – verhoudingsgewijs – iets meer aanmeldingen betrekking hebben op Lopik dan op de vergelijkingsgemeenten.

3.5 Deelconclusie

Uit hoofdstuk 2 blijkt dat er bij de geïnterviewden geen overeenstemming is over de schaal (omvang) van het drugsgebruik. De vraag is uiteraard of Lopik vergeleken met andere gemeenten opvalt vanwege het drugsgebruik. Helaas zijn er zoals uitgelegd vanwege onderrapportage geen gegevens om een gefundeerde schatting te kunnen maken van het precieze aantal (of percentage) drugs gebruikende jeugd en jongvolwassenen in Lopik. We

---

⁴⁶ Op 1 januari 2014 heeft deze gemeente 61.038 inwoners en Lopik 13.999.

⁴⁷ Het betreft Ronde Venen, Montfoort, Woerden, Oudewater, Houten, IJsselstein, Lopik, Vianen en Nieuwegein met in totaal 294.060 inwoners op 1 januari 2014.

hebben dat naast onze waarnemingen in interviews en observaties (kwalitatieve indicator) gemeten aan de hand van vier cijfermatige indicatoren: politiecijfers, zelfrapportage, ambulanceritten en meldingen bij de verslavingszorg. De vijfde indicator – de rioolwateranalyse – werd uitgewerkt door collega-onderzoekers in een eigenstandige rapportage. Alleen de rioolwateranalyse en het relatieve aantal meldingen bij de verslavingszorg maken dat het drugsgebruik in Lopik opvalt vergeleken met andere gemeenten. Uit de analyse van de zelfrapportage (GGD) en de politiecijfers blijkt verder nog wel dat:

- Het percentage jonge cannabisgebruikers (tussen 13-17 jaar) is ten opzichte van 2008 gedaald en volgt daarmee een landelijke trend (zelfrapportage).
- Lopik is net als andere plattelandsgemeenten ondervertegenwoordigd in de politiestatistieken. Er is verhoudingsgewijs minder politie dan in de (grote) steden en met name in deze gemeente valt op dat burgers niet snel bereid zijn om bij te politie te melden of te verklaren zodat de opsporing wordt bemoeilijkt.

4. Conclusies en aanbevelingen

4.1 Inleiding

In dit onderzoek gingen we na wat bekend is over de aard van het drugsgebruik onder jongeren en jongvolwassenen in de gemeente Lopik en we trachtten een gefundeerde indicatie te geven van de schaal (omvang) van het drugsgebruik. Hierna geven we antwoord op de onderzoeksvragen (zie hoofdstuk 1 voor de precieze formulering) en we presenteren enkele aanbevelingen met een (overkoepelend) advies.

4.2 Conclusies onderzoeksvragen over aard en omvang

Aard

Er is in Lopik sprake van drugsgebruik. Dat wordt door vrijwel niemand van de geïnterviewden ontkend. Bovendien wijzen ook andere bronnen op het probleem, waaronder eerdere incidenten die deels zijn opgetekend in mediaberichten en het rioolwateronderzoek dat recent door een extern bureau werd verricht. Bij sommige jongeren en jongvolwassenen is volgens de geïnterviewden en gegevens van de verslavingszorg sprake van ernstig drugsgebruik. Wat opvalt:

- er wordt volgens de interviews vooral *cannabis gebruikt – wiet en heel soms hasj- en in mindere mate (vooral in het weekend) pillen (xtc) en cocaïne*. Rest de vraag hoe het komt dat het rioolwateronderzoek wijst op een bovenmatig gebruik van amfetamine (speed) en dat *speed nauwelijks* wordt genoemd in de gesprekken. Daarvoor werd in hoofdstuk 2 een aantal mogelijke verklaringen genoemd, waaronder de meest waarschijnlijke: *dat xtc en amfetamine volgens de verslavingszorg en eerdere onderzoeken door jeugd vaak met elkaar worden verward. Daarnaast rust er volgens deze bronnen een taboe op het gebruik van amfetamine vanwege het extreem verslavende karakter van deze drug. Zij willen bij hun sociale omgeving niet bekend staan als ‘verslaafde’*.
- De *lokale verklaringen* voor het drugsgebruik zijn terug te voeren op gelegenheid: diverse soorten drugs zijn goed en laagdrempelig verkrijgbaar, er zijn genoeg plekken om de drugs buiten het zicht van familie, dorpsgenoten of politie (ook buiten de gemeente, op school of festivals) te gebruiken en bij een deel van de jeugd en jongvolwassenen (getypeerd als *Lokalo’s, Drerries, Starters en Diehards*) concentreren zich – soms heel lokale – risicofactoren die bij gemakkelijke beschikbaarheid van drugs (kunnen!) aanzetten tot gebruik. Denk bij specifiek lokale risicofactoren aan:
  - gebrekkig ouderlijk toezicht, het gebruik niet kunnen herkennen of zelfs het oogluikend toestaan van middelengebruik
  - (ernstige) sociale of psychische nood
  - deelnemen aan lokale jeugdnetwerken en subculturen waarin drugs de norm is of in elk geval niet wordt afgewezen.

- Sociale (zelf)isolatie en nadrukkelijke schaamte van sommige jongeren indien sprake is van werkloosheid. Zij zijn zich goed bewust van de lokale norm: je werkt voor je geld, een uitkering hebben is een schande.

Omvang

De vraag is uiteraard of Lopik vergeleken met andere gemeenten opvalt vanwege het drugsgebruik. Helaas zijn er vanwege onderrapportage⁴⁸ geen cijfermatige gegevens om een gefundeerde schatting te kunnen maken van het precieze aantal (of percentage) drugs gebruikende jeugd en jongvolwassenen in Lopik. Uit hoofdstuk 2 blijkt dat er bij de geïnterviewden geen overeenstemming is over de schaal (omvang) van het drugsgebruik. Uitspraken in interviews varieerden van 'het gebruik wordt sterk overdreven en gebeurt slechts door een enkeling' (een bewoner), via 'een op de vijftig jongeren gebruikt' (een professional die vanuit diens positie goed zicht kan hebben op het gebruik) tot en met de uitspraak van een jongvolwassene op straat dat sprake is van een 'drugsdorp', omdat jongeren er makkelijk aan kunnen komen. Beter is het om te proberen aan de hand van beschikbaar gesteld cijfermateriaal het beeld te objectiveren.

Alleen de rioolwateranalyse en het relatieve aantal aanmeldingen bij de verslavingszorg maken dat het drugsgebruik in Lopik opvalt vergeleken met andere gemeenten (hoofdstuk 3). Op basis van de aanmeldingen bij de verslavingszorg kan worden opgemaakt dat – verhoudingsgewijs – iets meer aanmeldingen betrekking hebben op Lopik. Verder valt op:

- Lopik is net als andere plattelandsgemeenten ondervertegenwoordigd in de politiestatistieken. Er is verhoudingsgewijs minder politie dan in de (grote) steden en met name in deze gemeente valt op dat burgers niet snel bereid zijn om bij te politie te melden of te verklaren zodat de opsporing wordt bemoeilijkt.
- Hoewel interviews wijzen op soms ernstig cannabisgebruik, blijkt het percentage jonge cannabisgebruikers (tussen 13-17 jaar) gedaald ten opzichte van 2008. Lopik volgt daarmee een landelijke trend voor die leeftijdscategorie. De daling en de lage percentages in Lopik kunnen niet geheel en al worden uitgelegd als het resultaat van sociaal-wenselijke beantwoording.
- dat Lopik op grond van de aan ons verstrekte gegevens niet opvalt voor wat betreft drugsgelateerde ambulanceritten in het verzorgingsgebied van de RAVU.

4.3 Advies en aanbevelingen

Het onderzoek moest ook aanknopingspunten bieden het beleid van de gemeente en haar netwerk/ketenpartners (onderzoeksvraag 3). We maken onderscheid tussen een overkoepelend advies en daaruit voortvloeiende aanbevelingen.

Advies

Gelegenheid is de voornaamste verklaring voor drugsgebruik: een laagdrempelig aanbod werkt de vraag in de hand. Er wordt in Lopik gebruikt, omdat het kan. De meeste gangbare drugs zijn goed verkrijgbaar, er is genoeg mogelijkheid om de drugs heimelijk te verkopen of te gebruiken en er is een categorie jeugd en jongvolwassenen waar risicofactoren (eerder genoemd) geconcentreerd zijn. Dat doet denken aan de ingrediënten die volgens de gelegenheidstheorie nodig zijn voor criminaliteit: een gemotiveerde dader (dealers), gebrekkig toezicht (in de

---

⁴⁸ Uitgelegd in hoofdstuk 2.

breedste zin van het woord) en een doelwit (de categorie jeugd en jongvolwassenen met risicofactoren). De kat wordt op het spek gebonden.

In de kern is het dan nodig om de lokale drugsmarkt te verstoren en uit balans te brengen. Dat kan door het doelwit minder kwetsbaar te maken met bijvoorbeeld de inzet van (gerichte) verslavingszorg, het toezicht te vergroten (niet alleen van politie, ook ouders en andere bewoners, b.v. de buurtpreventie) en dealers te demotiveren door hen op te sporen, de (gevoelsmatige) pakkans te vergroten en de handel moeilijk te maken. De nadruk moet meer op de eerstelijns om – uiteindelijk – ook de tweedelijnszorg haar werk te kunnen laten doen t.g.v. toegenomen aanmeldingen. We werken dit advies uit in enkele aanbevelingen.

Aanbevelingen

1. Onder leiding van de gemeente stellen eerstelijns werkers⁴⁹ een lijst op met de meest kwetsbare gezinnen en jongeren/jongvolwassenen waar drugsgebruik plaatsvindt (rekening houdend met de privacywetgeving en convenanten). Zij doen dat op basis van de in dit onderzoek benoemde risicogroepen, wat bekend is uit persoonsdossiers en hun eigen professionele lokale gebiedskennis. Die gezinnen en individuen ontvangen een **huisbezoek**, uitgaande van de gemeentelijke zorgtaak.
2. De huisbezoeken leveren – zo weten we ook van ervaringen elders in het land – een schat aan **nieuwe informatie** op. Het beeld van de risicogroepen wordt scherper, waardoor de aanpak nog gericht kan. Ook een gebrek aan medewerking is daarbij nuttige informatie. De huisbezoeken moeten niet alleen extra informatie opleveren over risicogroepen. De informatie moet ook worden benut voor een gezinsgericht of persoonsgericht plan van aanpak (c.q. behandelplan). Daarbij moet worden bedacht dat een systeemaanpak (gezinaanpak) vaak effectiever is voor een gedragsverandering (= stoppen met middelen) dan enkel een persoonsgerichte interventie/programma⁵⁰.
3. De gemeente zet (meer) **eerstelijns verslavingszorg** in. Die krijgt als opdracht om risicjongeren en hun familieleden (ouders, eventueel broers en zussen) en ook de jongvolwassen risicogroep samen met de **jongerenwerker** (die reeds veel drugsexpertise heeft) te wijzen op de gevaren van drugsgebruik voor gezondheid en welzijn. Zij doen dat door (mee te gaan met de) gerichte huisbezoeken en daarna het contact te onderhouden t.b.v. een aanmelding voor een programma. Algehele voorlichtingsavonden zijn heel nuttig, maar minder effectief bij een gedragsverandering, omdat daar vaak ook personen aan deelnemen voor wie de voorlichting minder noodzakelijk is.
4. Als **algehele voorlichtingsbijeenkomsten** worden ingezet dan niet alleen voor ouders en jeugd (liefst nog in groep 8), maar ook gericht op de eerstelijns werkers – o.a. maatschappelijk werk, politie, welzijnswerkers. Die krijgen van de verslavingszorg een bijeenkomst waarin hun **kennis over drugsgebruik** wordt geactualiseerd zodat zij bij hun cliënten en doelgroep goed kunnen doorvragen bij vermoedens van drugsgebruik. Het doel is gebruikers eventueel door te leiden naar de verslavingszorg
5. De politie en de gemeente maken samen met het OM (lokale driehoek) werk van de **meldingsbereidheid** onder de lokale bevolking. Er wordt eventueel samen en in overleg met de reeds bestaande buurtpreventie Nachtwacht gewerkt met Meld Misdad

---

⁴⁹ Denk aan o.a. politiemensen, maatschappelijk werk, jongerenwerk, eerstelijns verslavingszorg, geneeskundigen.

⁵⁰ Zie Brons e.a. (2008).

Anoniem. Daarmee kan de (gevoelsmatige) pakkans onder dealers toenemen en wordt de opsporing vergemakkelijkt.

6. Ten slotte wordt vanuit de lokale driehoek ingezet op gericht **toezicht en handhaving** op personen en locaties (drugsgelateerde hotspots), mede als gevolg van informatie uit de (toegenomen) meldingen. Het gerichte toezicht levert weer nieuwe informatie op die later eventueel kan leiden tot interventie (op het terrein van hulpverlening, maar ook opsporing).
7. De gemeente en de (doelgroep)jongeren spreken samen een **tweesporenbeleid** af: respect en duidelijkheid. Zij halen hun contacten aan (o.a. door wederzijdse bezoeken, nieuwe afspraken te maken en – voor zover aan de orde, ook oude - afspraken na te komen). Maar er wordt in het contact ook haarscherp dat er grenzen zijn aan wat kan en mag in Lopik. Er wordt samen met de jongerenwerker bekeken wat de mogelijkheid is om gemotiveerde jonge ex-gebruikers uit de gemeente in te zetten bij de gerichte voorlichting en aanspreken van jeugd op straat met name op drugs.

Literatuur

- Blokland, A., M. Soudijn en E. Teng (2014). 'We zijn geen padvindders': Een verkennend onderzoek naar de criminele carrières van leden van één procent motorclubs. *Tijdschrift voor Criminologie*, 56, 3, pp. 3-28.
- Boekhout van Solinge, T. (2004) *Dealing with Drugs in Europe. An investigation of European Drug Control Experiences: France, the Netherlands and Sweden*. The Hague: Bju Legal Publishers.
- Brons e.a. (2008). *Het kennisfundament risicojeugd*. Den Haag: WODC.
- KWR Watercycle, Research Institute (2015). *Rioolwateranalyse verdovende middelen, RWZI gemeente Lopik*.
- Nabben, T. en D. Korf (2011). *Drugstrends in het Amsterdamse uitgaansleven*. Justitiële Verkenningen, 37, 4, pp. 25-42.
- Spaay, R. (2006). *Understanding football hooliganism: a comparison of six Western European Football Clubs*. Proefschrift. Amsterdam: UvA.
- Torre, E.J. van der e.a. (2011). *Aan de rand van het bestel: een verkennende studie naar bestuurlijk veiligheidsbeleid en politiewerk in kleine gemeenten*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap (uitgeven in de reeks verkenningen).
- Torre, E.J. van der (1996). *Drugstoeristen en kooplieden : een onderzoek naar Franse drugstoeristen, Marokkaanse drugsrunners en het beheer van dealpanden in Rotterdam*. Deventer: Kluwer.
- Trimbos Instituut (2014). *Nationale Drugsmonitor Jaarbericht 2013-2014*, Utrecht.
- Trimbos (2015). *Strategische verkenning uitgaansdrugs*, Utrecht.
- Weenink, D. (2011). Geweld en alcoholcultuur van plattelandjongeren. *Justitiële Verkenningen*, 37, 4, pp. 43-64.
- Wijk, A. van, E. Bervoets en R. Boers (2007). *Trots op Nederland: achtergrond, kenmerken en aanpak van het Lonsdaleverschijnsel in Venray, Zoetermeer en Aalsmeer*. Apeldoorn: Politieacademie
- Wijk, A. Ph. van en B. Bremmers (2011). *Een onderzoek naar drugsrunners en daaraan gerelateerde problematiek in Limburg-Zuid*. Arnhem: Bureau Beke.
- Wilson, L. en A. Stevens (2008). *Understanding Drug Markets en How to Influence Them*. The Beckley Foundation Drug Policy Programme, Report Fourteen.

Bijlage: Topiclists diepte-interviews

Vragen aan jongeren en te behandelen onderwerpen

1. Laat respondent zich voorstellen (ook, werk, school, besteding vrije tijd, hobby's...)
2. Beschrijf Lopik eens? Zijn er grote verschillen tussen de verschillende kernen? (bv Lopik, Benschop, Lopikerkapel et cetera)
3. Ben je hier geboren?
4. Beschrijf de bewoners eens van deze gemeente? Zijn er (grote) verschillen?
5. Hoe is Lopik voor jongeren? Is er veel te doen t.a.v. uitgaan? Waar gaan jongeren heen als ze niet in Lopik zelf uitgaan.
6. Wat zou je in Lopik graag anders willen zien voor jongeren? Wie zou dat moeten doen?
7. Reageer eens op de uitspraak: 'bij uitgaan hoort alcohol'
8. Reageer eens op de uitspraak: 'bij uitgaan hoort drugs'
9. Heb je zelf ervaring (gehad) met drugs of ken je mensen die drugs gebruiken of hebben gebruikt? Zijn dat ook jongeren of volwassenen?
10. Welke drugs wordt er (vooral) gebruikt en waarom? Waar en wanneer wordt (vooral) gebruikt?
11. Herkomst drugs: waar komt het vandaan en waar wordt het gekocht?
12. Omvang gebruik in Lopik: minder, zelfde of meer dan andere gemeente?
13. Zijn we onderwerpen vergeten die zeker wel van belang zijn voor dit onderzoek?

Vragen aan ouders en te behandelen onderwerpen

1. Laat respondent zich voorstellen (ook, werk, opleiding, besteding vrije tijd, hobby's...)
2. Beschrijft u Lopik eens? Zijn er grote verschillen tussen de verschillende kernen? (bv Lopik, Benschop, Lopikerkapel et cetera)
3. Bent u hier geboren?
4. Is er t.a.v. wonen veel veranderd de afgelopen jaren in Lopik?
5. Beschrijf de bewoners eens van deze gemeente? Zijn er (grote) verschillen? Zijn er veranderingen geweest de afgelopen jaren?
6. Hoe is Lopik voor jongeren? Is er veel te doen t.a.v. uitgaan? Waar gaan jongeren heen als ze niet in Lopik zelf uitgaan.
7. Wat zou u in Lopik graag anders willen zien voor jongeren? Wie zou dat moeten doen?
8. Heeft u zelf ervaring (gehad) met drugs gebruikende jeugd (of volwassenen) of kent u mensen die drugs gebruiken of hebben gebruikt? Zijn dat ook jongeren of volwassenen?
9. Welke drugs wordt er (vooral) gebruikt en waarom? Waar en wanneer wordt (vooral) gebruikt?
10. Herkomst drugs: waar komt het vandaan en waar wordt het gekocht?
11. Omvang gebruik in Lopik: minder, zelfde of meer dan andere gemeente?
12. Maakt u zich zorgen? Waarom wel/niet?
13. Zijn we onderwerpen vergeten die zeker wel van belang zijn voor dit onderzoek?